

Latviešu valodas
aģentūra

Māris Bušmanis

APGŪSTI LITERATŪRU SADARBĪBĀ AR CITIEM!

7. klase

SATURS

Priekšvārds jaunajam lasītājam	3
Priekšvārds skolotājam	4
Personība	5
Manas vērtības	9
Manas tautas tradīcijas	14
Manas valsts vēsture	18
Mazās lietas dabā un citur, kuras palīdz sarunāties bez vārdiem	25
Mani draugi.	28
Laiks	32
Es pasaulē	36

JAUNAJAM LASĪTĀJAM

Izzinot tematus, kas paredzēti literatūras mācību priekšmeta programmas paraugā

<https://mape.skola2030.lv/resources/131>:

- tev būs vieglāk izprast savu rīcību;
- iejusties literāro tēlu vietā, identificēt jeb atpazīt sevi kādā no tiem;
- saklausīt, ieraudzīt, sajust, sasmaržot, izgaršot pasauli;
- salīdzināt mākslas veidus un žanrus;
- lasīt literāros darbus un, pašam/-iem mēģinot radīt, ieraudzīt, cik daudzveidīga var būt radošā izpausme;
- saskatīt, cik bagāta ir valoda, un padarīt daudzveidīgākas savas valodas lietojuma iespējas.

Temati, kuros, lasot noteiktus literāros darbus, tev būs iespēja nokļūt pie šāda sasniedzamā rezultāta:

Personība

Man būs iespēja uzrakstīt personību raksturojošu biogrāfiska vai autobiogrāfiska prozas darba fragmentu.

Manas vērtības

Izpētīšu noveles žanram raksturīgās pazīmes.

Manas tautas tradīcijas

Izveidošu gadskārtu kalendāru, tajā ierakstot arī tradīcijas, par kurām uzzināšu folkloras un rakstnieku radītajos tekstos.

Manas valsts vēsture

Man būs iespēja novērtēt, kā literārā darbā atklātas vēstures liecības, un arī pašam tās atveidot savā darbā.

Mazās lietas dabā un citur, kuras palīdz sarunāties bez vārdiem

Iepazīstot miniatūrai raksturīgos izteiksmes līdzekļus, radīšu savu miniatūru.

Mani draugi

Pierādīšu, vai grāmata var vai nevar būt draugs.

Laiks

Radīšu literāra darba vizuālu interpretāciju.

Es pasaulē

Radīšu savu ceļojuma romāna fragmentu.

SKOLOTĀJAM

Katrs temats sagatavots saskaņā ar deviņiem izglītības pētnieka Roberta Ganjē mācību stundas notikumiem, kuri dažādi izvērsti katrā tematā. Tur, kur, pēc skolotāja domām, notikums nav pietiekami izvērst, skolotājs, protams, tiek aicināts to paplašināt vai padziļināt. Papildus var skatīt arī citus avotus, piem., *Skola2030* Mācību resursu krātovē publicētos materiālus, piem., biogrāfiska jaunrades darba vērtēšanas kritērijus, miniatūras vērtēšanas kritērijus u.c.

Temati veidoti, rosinot skolēnus atbildēt uz šādiem jautājumiem:

- kas pievērs manu uzmanību?
- ko es iemācīšos?
- ko es par to jau zinu?
- ko es jaunu uzzināšu?
- kas man varētu palīdzēt apgūt jauno?
- vai es protu izmantot to, ko esmu iemācījies?
- es pats vai kāds cits novērtē manu sniegumu?
- kur es varētu izmantot to, ko esmu iemācījies?

Jautājumus un norādes krājumā mēģināts grupēt ar burtu stila, rāmīšu un ikonu palīdzību.

Literāro darbu nosaukumi, teksti vai to fragmenti – *slīprakstā*.

Refleksijas jautājumi

Papildjautājumi, uzdevumi, kuri paplašina erudīciju

Izziņas un metakognitīvie jautājumi

Atgādes, instrukcijas

Lai prieks lasīt, izzināt, skaidrot, meklēt, mēģināt, domāt, dalīties viedoklī un sadarboties!

Izdevuma autors saka paldies Latviešu valodas aģentūrai un īpaši projekta vadītājai Ērikai Pičukānei par iespēju piedāvāt savu redzējumu!

PERSONĪBA

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Man būs iespēja uzrakstīt personību raksturojošu biogrāfiska vai autobiogrāfiska prozas darba fragmentu.

LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Biogrāfijas/autobiogrāfijas elementi prozas darbā.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Katrs cilvēks ir īpašs, atšķirīgs, citāds. Katram ir tiesības tādām būt, ciktāl tas netraucē citiem. Atšķirīgais pasauli padara daudzveidīgu un interesantu.

1.1. Kas ir persona, kas – personība?

Atrodi, izlasi definīcijas (piem., tezaurs.lv) un ieraksti saviem vārdiem, kas raksturo

PERSONU _____

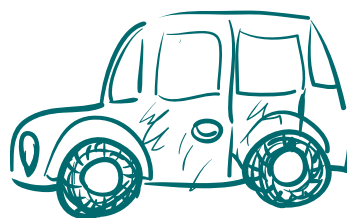
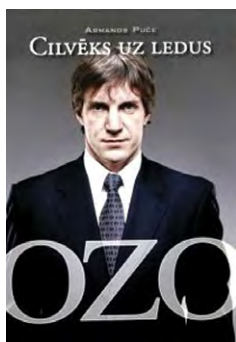
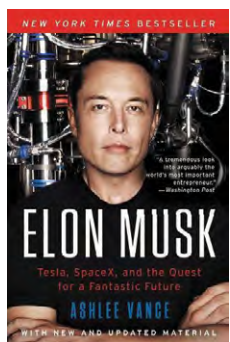
PERSONĪBU _____

Viens no šiem vārdiem tulkojumā no latīņu valodas nozīmē *maska*. Kurš, tavuprāt? Kāpēc?

Kurš no tiem lietots starptautiski, kurš ir raksturīgs tikai latviešu valodai? Kas to pierāda?

1.2. Noskaidro, kas ir šīs personības, kurām veltītas grāmatas! Kas ir šo grāmatu autori – citi cilvēki vai darbos attēlotās personības?

Kā sauc šādas grāmatas? Kuram literatūras žanram tās varētu piederēt?

2. Kas ir biogrāfija?

No cik daļām vārds sastāv? Kādus citus vārdus zini, kuru sastāvā ir vārda daļa *bio*? Ko tā varētu nozīmēt? Kādus citus vārdus zini, kuru sastāvā ir vārda daļa *grāfija*? Ko tā varētu nozīmēt?

Kas ir autobiogrāfija?

Kādus vārdus vēl zini, kuru sastāvā ir vārda daļa *auto*?

Izpēti vārdu nozīmes:

bios sengrieķu val. – dzīvs, dzīve

grafein sengrieķu val. – rakstīt

autos – sengrieķu val. – pats

autos?

3. Izlasi fragmentu no Jāņa Klīdzēja romāna *Cīlvēka bērns* un salīdzini savas piezīmes ar to, kas vēl raksturīgs biogrāfiskam darbam, ko tajā attēlo!

Literārā darba teksta fragments

Tā kā tēvs dara, to gan es nevarētu, domā Boņs. Vajadzētu gan kādu reizi paraudzīt, kad viņš neredz: reizē ēst un avīzi lasīt. Ir jau kādu reizi Boņs šo lietu izmēģinājis, vienā rokā turēt avīzi, otrā maizi, dakšiņu ar gaļu vai karoti, bet tā padarīšana kaut kā nejauki sajūk: avīzes stūris ieiet mutē, dakšiņas gals caur avīzi. Tēvam nesajūk – avīze stāv savā vietā, acis savā, mute savā. Maize iet uz priekšu un atpakaļ, aiz maizes skrien dakšiņa ar gaļu, tā pati roka atrod, nemaz neskatīdamās, karoti un iesmeļ zupu, un uzsviež virsū gaļai, un tēva mute pa reizēm smejas, pa vidiem nolaupās. Rīgā pa ielu gājusi un gājusi gov. Tad – kā jau lāga piena devēja – gotiņa nogurusi. Ko tur bēdāt – šī apgūlusies ielas vidū. Kungi gribot govi piecelt, gov. i asti nekustinot. Tā apstājušies visi braucamie, automobiļi un vilcieni Rīgas ielā. Liels bars kungu un jaunkundžu, un visādu resnu mamzelišu stāv un bēdājas. Ko tu govij padarīsi, Rīgā gov. tikpat brīva radība kā tie kungi, jaunkundzes un mamzelītes, jo Rīga ir zemnieku galvaspilsēta, nevis kāds kungu krogs. Tad gadījies iet garām kādam īstam cilvēkam. Tas īstais cilvēks bijis zemnieks turpat no Allažu pagasta. Viņam kājās gari zābaki, uz mēteļa pa kādai zālei piemeties – un tā. Viņš noglāstījis gotiņai kaklu un sacījis: celies, nu, brūnāļi, ko tu te guli uz cietiem akmeņiem! Šī uzreiz cēlusies augšā, draugam nolaizījusi piedurkni un aizgājusi savu ceļu. Tas viss aizkavēto kungu, jaunkundžu un mamzelišu pulks saucis zemniekam: „Paldies, kungs...” Iedomājiet, reizi visi viņu saukuši par kungu...

Smejas tēvs, vectēvs, māte, un pabrīnās arī meitas.

Un ap avīzē aprakstīto govī, tās draugu, kungiem un mamzelītēm Boņa acīs sāk izaugt Rīga ar sarkaniem torņiem, zelta gaiļiem torņu galos un tik platu un zilu upi pie šo torņu kājām kā jūru bildēs. Par Rīgu Boņa zināšanas ir nākušas no diviem – no tēva stāstiem, kad tas tur bijis, kad vajadzējis karot ar vācieti, un no papirosu kastīšu vākiem. Nav tā, ka Boņs nebūtu bijis pilsētā. Salāni ir tepat lejā aiz kalna, un gandrīz katru nedēļu reizi Boņam gadās tur nokļūt. Arī Salānos ir šis un tas – bodes ar dzelzi, petroleju un konfektēm, citās ir arī labi naži. Bet – Rīga... Tur esot nami, tādi nami, ka, lai varētu redzēt jumtu, vajagot tik ļoti atliekt galvu, ka galva varot nolūzt kā vārpa. Tur esot arī pilis – un kādas pilis!

Boņam gribas pavaicāt, kas tur tanīs pilīs dzīvo.

– Kas tur Rīgas pilī dzīvo? – izšauj savu vaicājumu Boņs, ka visiem jāpaceļ galvas no ēšanas.

– Prezidents, – saka tēvs, nepacēlis galvu no avīzes. – Prezidents Čakste.

Justs, kas visu laiku ir ēdis tik mierīgi un vienaldzīgi, it kā aizmidzis, ātri ceļ galvu augšā:

– Tēt, nav pareizi. Tā nevar teikt, kā tu saki. Jāsaka tā: Rīgas pilī dzīvo Latvijas Valsts prezidents Jānis Čakste.

Boņam sanāk dusmas uz savu vecāko brāli.

– Kā tu to vari zināt, kas tur dzīvo? – viņš kliedz.

– Zinu tāpēc, ka es eju skolā, – Justs atsaka tik lepnī izslietu galvu, it kā viņš būtu nez kāds jauns kungs.

Arī tēvs tā kā pabrīnēties paskatās Justā.

– Neklie dz, Boņuk, – tēvs pamāj ar roku, kas negrib garas pretimrunāšanas. – Justam tomēr ir taisnība. Ir tā jāsaka, kā viņš teica: „Rīgas pilī dzīvo Latvijas Valsts prezidents Jānis Čakste.”

– Kādēļ tā un tā jāsaka? – atkal vaicā Boņs.

– Tādēļ, lai Latvijas prezidentam parādītu tādu cieņu, kāda tam nākas.

– Kas tas tāds prezidents ir?

– Tas ir tāds vīrs pilī, kas ir labākais un lielākais par visiem, un tāpēc visi viņu klausā un visi dara to, ko viņš saka.

Ja tā lieta ir tāda, tad tas Boņam gandrīz sāk patīkt. Arī viņš gribētu būt par tādu lielāko vīru un dzīvot pilī.¹

Secinājumi par to, kas raksturīgs biogrāfiskam darbam

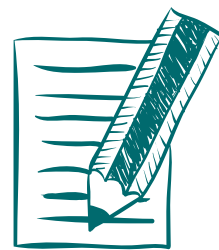
 Noskaidro, kas ir Jānis Klīdzējs, vai viņa biogrāfija ir saistīta ar romānā tēloto vidi!

 Kā tu domā, kurā Latvijas daļā Boņs dzīvo? Kāpēc tu tā domā?
Kur Boņs dzīvo – laukos vai pilsētā? Pamato ar informāciju, kuru uzzināji tekstā!

 Vai tekstā bija vārdi, kurus lietoja kādā noteiktā laikā un mūsdienās vairs nelieto? Izraksti tos un noskaidro to nozīmi!

 Ko autors domājis ar „īstu cilvēku”?

 Kā saprast šos teikumus? *Tas viss aizkavēto kungu, jaunkundžu un mamzelišu pulks saucis zemniekam: „Paldies, kungs...” Iedomājiet, reizi visi viņu saukuši par kungu...*

 Kā to var zināt vai izdomāt, vai aprēķināt?

 Kurš ir Latvijas Valsts prezidents tagad? Izpēti informāciju par viņu! Kā tu raksturotu viņa personību? Vai Latvijas Valsts prezidents var būt tikai vīrietis? Noskaidro, kā var ieņemt Valsts prezidenta amatu!

 Kurā karā piedalījies Boņa tēvs?

 Kura upe attēlota teksta fragmentā?

 Izraksti, kādus vārdus, vārdu savienojumus izvēlēties rakstnieks, lai visu laiku nebūtu jāatkārto viens un tas pats vārds!
Kā šādu vārdu, vārdu savienojumu izvēle palīdz raksturot tēlus?
Kā sauc šādu romānā izmantotu izteiksmes līdzekli: *Justs it kā aizmidzis?*
Ko šāds izteiksmes līdzeklis dod teksta izpratnei?

4. Izveido prozas darba fragmentu, kurā atveido kādu notikumu, kas raksturo tevi vai kādu citu personību, parādot tai piemītošās īpašības!

 Atceries, kas raksturīgs:

proza –
dzejai –
dramaturģijai –

levēro – ja raksti par citu, tas nedrīkst būt aizvainojoši! Ja tas būs pētnieciskās žurnālistikas darbs, tad faktiem vajadzētu būt pilnīgi objektīviem, bet, ja literārs darbs, tad tajā izmantotās biogrāfiskās detaļas var būt mainītas.

To atstāsim tam brīdim, kad būs žurnālists vai rakstnieks, bet pagaidām izvēlies:

- notikumu/-us;
- galvenajam tēlam nozīmīgas personas, lietas, uzskatus, domas;
- laiku;
- telpu, vidi, tai raksturīgo;
- tēliem, laikam un videi raksturīgu valodu jeb leksiku.

Tad trenējoties izveido darba fragmenta shematisku sistēmu, piem., centrā attēlojot notikumu; galveno tēlu un citus, ar kuru šis notikums saistīts! Pieraksti, kas raksturo laiku, kad šis notikums notiek; kas raksturīgs telpai, videi utt.!

Ja darba fragmentus rakstāt klasē, tad, neatklājot autoru, varat tos jauktā kārtībā izlasīt un mēģināt pateikt, kura klasesbiedra personība attēlota darbā. Kas par to liecina? Izveidojiet klases darbu krājumu!

Ja rakstīsi biogrāfiska darba fragmentu, tad kurā personā to darīsi; ja autobiogrāfiska darba fragmentu, kurā personā tad? Vai darbam jābūt pilnīgi dokumentālam, vai arī literāra vai cita mākslas darba autoram ir rīcības brīvība?

Pirms tīrraksta izveides raksturojiet vai salīdziniet (ja to darīja arī tavi klasesbiedri), kas jums izdevies, kas īsti vēl ne, kā darbu varētu uzlabot. Palūdz, lai valodas eksperts (kāds klases skolēns, kurš labi pārzina pareizrakstību) vai tavs solabiedrs norāda uz kļūdām, kuras vajadzētu izlabot! Šādus cilvēkus izdevniecībās sauc par korektoriem (labo tikai kļūdas) un literārajiem redaktoriem (rediģē tekstu arī no stila viedokļa; iesaka, ko un kā mainīt).

5. Raksturo darba radīšanas procesu

- ar ko lieliski tiku galā?
- ko iemācījos?
- kas vēl neizdevās un
- ko varētu darīt, lai izdotos labāk?

Vai tev izdevās kļūt par biogrāfiska vai autobiogrāfiska darba, vismaz tā fragmenta, autoru? Pārrunā ar citiem, kā viņiem gāja! Kādi ir galvenie secinājumi?

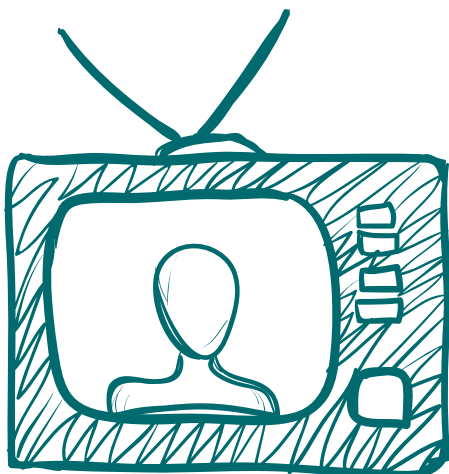
Ja tev būtu jāveido videofragments par kādu personību, vai tev palīdzētu tie izteiksmes līdzekļi, kurus izmantoji savā literārajā darbā? Vai tie palīdzētu atklāt personībai raksturīgo? Izvērtē, kas palīdzētu un kas ne!

Izveidojiet, piem., katrs mazu video vai literāra darba fragmentu ar biogrāfiskiem elementiem par kādu no klasesbiedriem vai ģimenes, atklājot viņa personību, un ar to pārsteidziet viņu vārdadienā vai dzimšanas dienā!

Atcerieties – ja darbs satur biogrāfiskus elementus, to bez attēlotās personības atļaujas nedrīkst publiskot, piem., sociālajos medijos un līdzīgā vidē. Izveido gan radošo (darba struktūra), gan tehnisko (kādi līdzekļi tev nepieciešami, kur tos iegūt, kā ieplānosi jubilāra sveikšanu) plānu!

MANAS VĒRTĪBAS

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Izpētīšu noveles žanram raksturīgās pazīmes.

LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Noveles žanrs.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Dzīvības vērtība. Tas ir brīnums. Cik trausla un svarīga tā ir? Kad saprotam, cik nozīmīga ir cilvēka dzīvība?

1. Izlasi fragmentus no Rūdolfa Blaumaņa (1863-1908) noveles *Nāves ēnā*, kur zvejnieki, atrodoties uz ledus gabala, vairākas dienas gaida palīdzību. Vai viņi to sagaida, uzzināsi, izlasot noveli, bet fragmenti sniedz ieskatu, kas katram tēlam ir vērtība.

Rūdolfs Blaumanis novelē raksta: *Viņi visi zināja, ka tie ar katru acumirkli tālāk aizpeldēja projām ne tikai vien no jūras krasta, bet arī no dzīves.*²

Citāts

*.. kuram mājā bij sieva ar trim bērniem, tomēr no sava izmisuma bij jāvies pārvarēties, bij ielēcis ūdenī, un biedri bij redzējuši, kā tas netālu no malas bij nogrimis.*³

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

Citāts

*"Mans tēvs stāstīja par tādu notikumu," tagad vecais [...] runāja, pulciņam piegriezdamies. „Es nezinu vairs, vai tie bij deviņi vai desmit, vai vienpadsmit cilvēki, kas toreiz nozuduši.” „Nozuduši?” Skrastiņš atkātoja. „Nozuduši?” „Jā, nozuduši,” vecais paklusām atkātoja, un viņa drusku nespodrās, apsarkušās un uzpampušās acis aizslīdēja uz viņa dēlu Jani.*⁴

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

Citāts

*Pulciņš izdalījās, un pēc kāda laika zvejnieki atnāca pie [...] veltuma, gribēdami salasītās zivis tajā salikt. Bet [...] sēdēja uz veltuma un nelauda neviena klāt. „Paturiet vien, paturiet,” viņš sacīja. „Kas putējis, putējis.” „Ko tas nozīmē? Ko tu domā?” Grīntāls vaicāja. „Tas nozīmē, ka veltums ir mans un citiem pie tā nav nekādas daļas,” [...] atbildēja.*⁵

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

Citāts

*„Tas Skapāns,” [...] sacīja uz veco Daldu, savu tēvu, „žēl gan par to. Pieci mēneši kā precējies.”*⁶

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

² Blaumanis, R. *Nāves ēnā*. Kopoti raksti. Trešais sējums. R., Cirulis, 1994, 27. lpp. ISBN 9984-9004-0-1

³ Turpat.

⁴ Turpat, 29. lpp.

⁵ Turpat.

⁶ Blaumanis, R. *Nāves ēnā*. Kopoti raksti. Trešais sējums. R., Cirulis, 1994, 30. lpp. ISBN 9984-9004-0-1

Citāts

Tā tad nu viss bij pagalam.[..]Nekad viņš vairs .. pussamestas siena kaudzes pavēnī negulēs, gari izlaidies, un nekavēsies ar saulē apdegušiem pirkstiem...[..]Viņš tak tur tālu Ērgļu kalnos bij gājis ganos, bij tur ilgus gadus dzīvojis, dzēris, trakojis, priecājies, teātri spēlējis, divas dienas kā par jokiem cietumā sagulējis, un tagad, un nu...⁷

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

Citāts

„Saki – kā tev visvairāk būtu žēl, ja nu mēs vairs netiktu malā?”[..]„Jā, paša sevis[..]Bet man sevišķi vienas lietas dēļ. Es vienmēr līdz šim tā domāju, nezīn kā tad ir... un man vienmēr stiprāk gribējās dabūt zināt, kā tad ir, kad tā... divi... ak, Birkenbaum, kad es būtu tu!”⁸

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

Citāts

„Aiznes manai sievai labas dienas,”[..]sacīja.”⁹

Kas tēlam ir vērtība? Secini no tā, kas minēts citātā! _____

Izveido tēlu vērtību zīmējumu, kurā visas vērtības redzamas vienkopus!

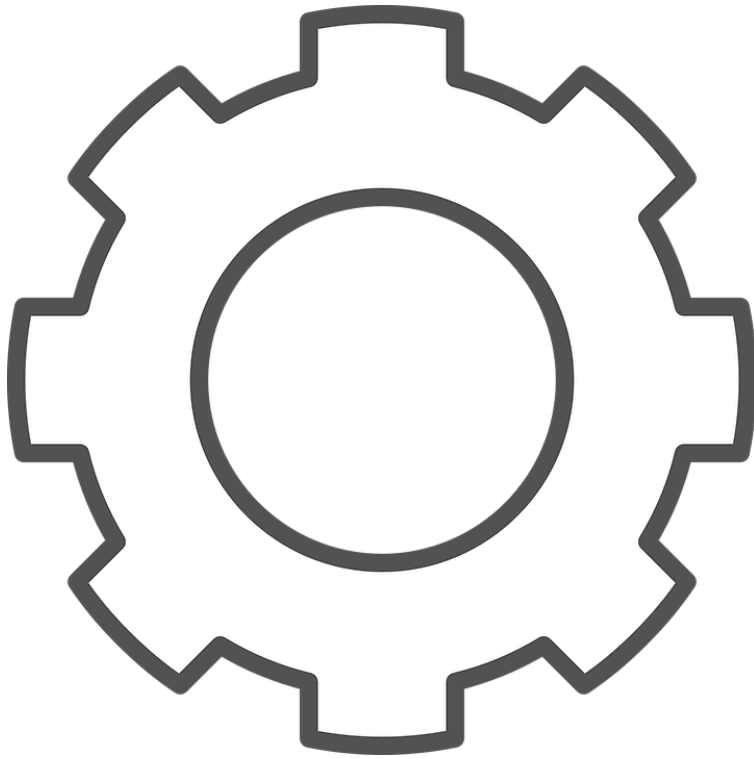
vērtības?

⁷ Turpat, 35. lpp.

⁸ Turpat, 38. lpp.

⁹ Turpat, 43. lpp.

 Ko tev atgādina zīmējums?
Kā tas sasaucas ar novelē
akcentēto dzīvības vērtību?

2.1. Novele ir viens no prozas žanriem. Atzīmē, vai esi šo darbu lasījis. Papildini sarakstu!

Autors

Andra Neiburga
Džonatans Svifts
Imants Ziedonis
Jānis Jaunsudrabiņš
Jānis Sudrabkalns
Rūdolfs Blaumanis
Zenta Mauriņa

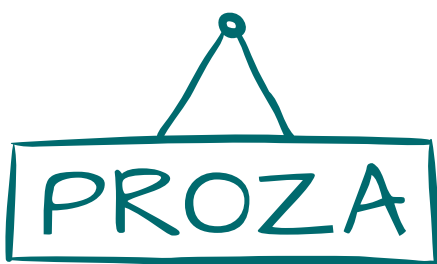
Nosaukums

☐ Stāsts par Tilli un Suņu vīru
☐ Gulivera ceļojumi
☐ Krāsainās pasakas
☐ Baltā grāmata
☐ Kamenes
☐ Nāves ēnā
☐ Pazaudētās mājas

Žanrs

Stāsts
Romāns
Literārā pasaka
Tēlojums
Miniatūra
Novele
Eseja

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Novelē:

- aprakstīts neparasts, dramatisks (rada līdzpārdzīvojumu) notikums;
- noteikta uzbūve jeb kompozīcija (kā lugā): ekspozīcija, kāpinājums, kulminācija, atrisinājums;
- tēlu psiholoģiski pārdzīvojumi, pretrunīgi raksturi;
- negaidīts atrisinājums.

Proza ir nesaistītā valodā uzrakstīts daiļdarbs jeb literārais darbs.
Vai atceries – daiļliteratūrā ir trīs veidi, viens no tiem ir proza, kas bija divi pārējie?

2.2. Lasī citātus! Kurš noveles tēls attēlots pretrunīgi? Izlasī citātus!

1. Kārlēns ielika rokas Birkenbauma klēpī un uzgūlās uz tām. Pēc brītiņa puisis manīja, cik aukstas zēna rokas bij. Viņš nomaucā cimdu un saņēma savā siltajā, dzīvības pilnā rokā puikas sastingušos, liesos pirkstus. Lēnām tie sasila.¹⁰
2. Arī Birkenbaums no viņa atvadījās, tāpat no Jaņa. Tad tas piegriezās Kārlēnam.

Kā sasalis zēns stāvēja un skatījās laivā.

Birkenbauma ģimīs savilkās sāpīgi. Viņš satvēra zēna roku un spieda viņa liesos, aukstos pirkstus. Puika neatbildēja uz puīša rokas spiedienu, un, kad tas to atkal palaida vaļā, roka kā nedzīva nokrita pie Kārlēna sāniem. Pāri soļus pagājis uz priekšu, Birkenbaums piepeši apstājās, pameta savādu mirkli uz puiku, likās ar sevi cīnoties un iekāpa tad lēnām laivā.¹¹

Tēls _____

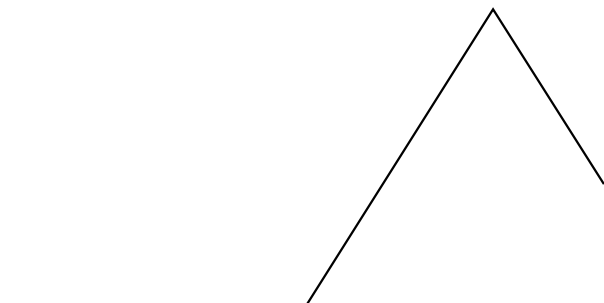
Tavs komentārs par situācijām, kurās atklājas tēla pretrunas _____

Vai par kādu no noveles tēliem var teikt, ka tas ir viengabalains, tam piemīt tikai viena veida rakstura īpašības – pozitīvas vai negatīvas?

Tēls _____

Tavs komentārs _____

2.3. Zīmē noveles kompozīcijas shēmu! Atveido ekspozīciju, kāpinājumu, kulmināciju un atrisinājumu!

Kad esi uzzīmējis shēmu, ieraksti tajā galvenos noveles notikumus! Kurš notikums/-i, tavuprāt, attiecināmi uz ekspozīcijas daļu, kuri – uz kāpinājumu, kulmināciju un atrisinājumu?

Kad darbs izdarīts, salīdzini ar blakussēdētāju! Varat vienoties arī grupā un pēc tam katra grupa pamatot citām savu versiju.

Kad lasīsi kādu lugu, salīdzini, vai šī uzbūve atbilst arī lugas kompozīcijai! Vari salīdzināt ar kādas lugas uzbūvi, kuru jau esi lasījis.

¹⁰ Blaumanis, R. Nāves ēnā. Kopoti raksti. Trešais sējums. R., Cīrulī, 1994, 34. lpp. ISBN 9984-9004-0-1

¹¹ Turpat, 43. lpp.

2.4. Izvērtē un pamato, vai novelei *Nāves ēnā* raksturīgas arī pārējās noveles pazīmes!

Neparasts, dramatisks (rada līdzpārdzīvojumu) notikums _____

Tēlu psiholoģiski pārdzīvojumi, pretrunīgi raksturi _____

Negaidīts atrisinājums _____

Izlasi citu noveli un saskati tai raksturīgās pazīmes šajā darbā: piem., citāda – ar smieklīgu jeb komisku atgadījumu – ir pāris lappušu apjomā sarakstītā R. Blaumaņa novele *Gudrā Ediņa*, pirmo reizi publicēta 1896. gada *Vidzemes kalendārā*, bet žurnālā *Piesaule* 1932. gada 8. numurā šis literārais darbs raksturots kā jaunatrasta novele, kura nebija iekļauta rakstnieka *Kopotajos rakstos*.¹³

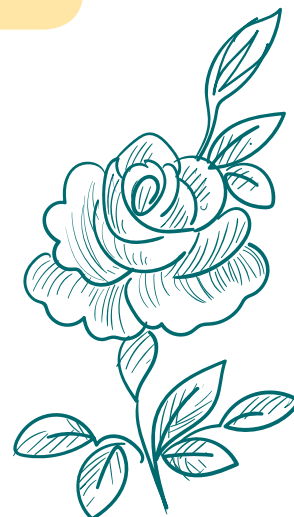
Vari lasīt vēl citas Rūdolfa Blaumaņa meistarnoveles, kuras, visticamāk, lasīsi, kad mācīsies vidusskolas klasēs, bet, ja interesē, vari pamēģināt jau tagad izlasīt, piem., noveli *Andriksons* vai noveli *Romeo un Jūlija*.

Kad lasīsi šo noveli, izlasi arī vienu no zināmākajām angļu dramaturga Viljama Šekspīra lugām, kura ne tikai tiek regulāri iestudēta dažādos pasaules teātros, bet tiek arī ekranizēta kinofilmās. Kā sauc šo lugu? Tās ekranizētajā variantā Romeo lomā ir redzams pasaulē pazīstamais aktieris _____

Kāda vērtība akcentēta minētajos darbos? Ar kādiem notikumiem (sižetu) atšķiras V. Šekspīra luga un R. Blaumaņa novele?

MANAS TAUTAS TRADĪCIJAS

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Izveidošu gadskārtu kalendāru, tajā ierakstot arī tradīcijas, par kurām uzzināšu folkloras un rakstnieku radītajos tekstos.

LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Latviešu tautas tradīcijas. Gadskārtu ieražas latviešu folklorā.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Pasaule ir daudzveidīga – tāpat kā ir dažādas personības, tā ir dažādas valstis, tautas un to tradīcijas... Ja savas tradīcijas necienīsim, to vietā nāks citas. Kādu draudu tas radītu tautai?

1.1. Kādus svētkus visa gada laikā svini tu? Ieraksti tos mūslaiku kalendārā, kurā vari noskaidrot svinēšanas paradumus mūsdienā Latvijā <https://kalendars.garamantas.lv/>

Svētki	Kāda ir šo svētku izcelsme?	Vai tie ir saistīti ar gada un saules ritējumu?

1.2. Kāda bija seno latviešu pamatnodarbošanās? Lasi fragmentu no literatūrvēsturnieka Teodora Zeiferta 20. gs. sākumā, dažus gadus pēc Latvijas valsts neatkarības pasludināšanas, izdotās *Latviešu rakstniecības vēstures*!

Latvieši pa vairāk gadu simteņiem maz mainījuši savu dzīves vietu. Kopā ar citām baltu tautām (leišiem un prūšiem) viņi, kā pieņemams, dzīvojuši pēdējos divi līdz trīs tūkstošus gadus ap Nemanu* un Daugavu. Šis apgabals bagāts mežiem un purviem. Ūdens stāvoklis senāk bijis stipri augstāks nekā tagad. Mežos piemituši dzīvnieki, kas vēlāk tur izmiruši vai arī mazāk sastopami: sumbri, tauri, meža cūkas, lūši, caunas, lāči. Koku starpā redzamu vietu ieņēma ozols un liepa. Nepieejamā daba latviešus lielā mērā aizsargājusi no ienaidnieku uzbrukumiem. Tā veicinājusi noslēgtu māju dzīvi, nezaicinot uz varonīgām cīņām. Izmantodami savu apkārtni, latvieši nodarbojušies ar medniecību, biškopību, lopkopību un, jau arī no seniem laikiem, ar zemkopību.

Vēlāk latvieši pārvirzījušies vairāk uz ziemeļrietumiem, nākdami ciešākos sakaros ar somugru tautām: lībiešiem un igauņiem. Līdz jūrai, cik vērojams, latvieši nonākuši tikai vēlākā laikā: lielai daļai jūras dzīvnieku nav latviešu valodā sava nosaukuma; tie aizņemti vai nu no lībiešu (reņģe, kaija, ķīsis), vai citām valodām (ronis, siļķe); tāpat arī citi jūrmalnieku lietotie vārdi (selga, sedums, andrus) aizņemti. [...]

Latvieši savā ne visai piemīlīgajā klimatā mācījās cienīt sauli un citus spīdekļus.¹²

*Izpēti kartē, kur šī upe atrodas un kā tās vārds ir mainījies mūsdienās!

1.3. Kādas tradīcijas un kāpēc vēlāk aizstāja tautas tradīcijas?

Kādas svētku tradīcijas ir aizstājušas seno latviešu tradīcijas? Ko darām:

Ziemassvētkos	

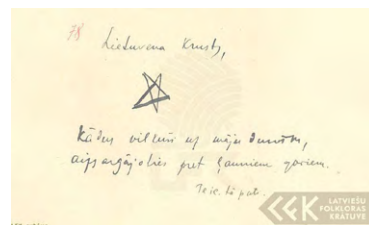
2. Veido gadskārtu kalendāru!

Lasi gadskārtu aprakstus un veido gadskārtu kalendāru!

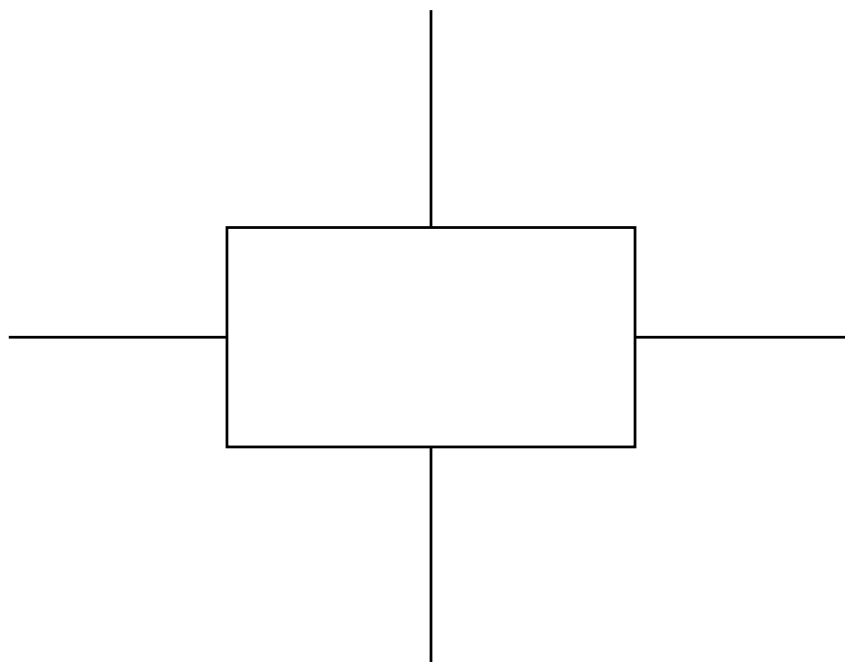
Jāņi	Vasaras saulgrieži – diena – visgarākā, bet nakts – visīsākā. Svētku nosaukums par godu senai dievībai Janusam – dievībai ar divām sejām, no kurām viena skatoties uz ziemu, otra – uz pavasari. Saimniece svētkiem dara sieru, saimnieks – alu. Raksturīgākā Jāņu tradīcija – līgošana, dziedot Jāņudzesmas, no savām uz citu mājām, jāņuzālu lasīšana, vainagu pīšana (saimniekam jeb Jāņa tēvam galvā liek ozola vainagu) un Jāņuguns dedzināšana arī jauno garu aizbaidīšanai. Jāņudienai veltīts tūkstošiem tautasdziesmu – līgo dziesmu. Ar jāņuzālēm un bērzu meijām (jauniem bērziņiem) Jāņudienas priekšvakarā jeb zāļu vakarā pušķo mājas, lai tajās nekad netrūktu svētības. Jāņu svētku svinēšanā raksturīga arī aplīgošana jeb apdziedāšana, norādot uz neizdarītajiem darbiem. Jāņu nakti neguļ, bet svin. Ja gulēs, tad saskaņā ar ticējumu gulēs visu vasaru un vēl ilgāk. No rīta jāsaģaida saullēkts.
Meteņi	Ziemas beigas un pavasara sākums. Krievijā līdzīgi svin Masļenicu, citur Eiropā notiek karnevāli. Arī Meteņos vēl pēdējā iespēja doties masku gājienos jeb budēļos, ķekatās, kuras sākas Mārtiņos. Laižas ar ragavām no kalna, lai augtu labi lini un vasarā odi nekostu. Ugunskurā sadedzina pērnā gada puķu un zāļu vainagus.
Ūsiņi	Kad ganības un pļavas jau pārklātas ar zaļu zāli, tad klāt ir Ūsiņa diena. Tad sākas pieguļas laiks – zirgi tiek atstāti ārā ganāmajos arī naktī, ganiem pie ugunsкура klātesot. Ūsiņš ir zirgu un bišu aizgādnieks. Arī govīs pirmo reizi tiek laistas ganībās. Notiek rumulēšanās – laistīšanās ar ūdeni. Noskaties (no sākuma līdz 2:20 min.): https://www.youtube.com/watch?v=6nYUNgRJoAg
Ziemassvētki	Sveic saules gaismas un siltuma atgriešanos dabā. Nakts ir visgarākā un diena visīsākā. Senā latvieša sētā nav Ziemassvētku eglītes, nav arī Ziemassvētku vecīša. Ja tagad Ziemassvētkus lielākā daļa svin klusi, tad senajam latvietim tie bija liksmības un prieka pilni svētki. Bija arī bagātīgi klāts svētku galds, kurā bija ēdieni ar simbolisku nozīmi, piem., cūkas šņukurs, kas simbolizēja arklu zemes uzaršanai. Svētkos rotāja istabas ar pušķiem – puzuriem, kur kartupeļi sadūra salmu stiebrīšus, tādējādi tos padarot līdzīgus saulei, kuras stari izplešas uz visām pusēm. Viena no raksturīgākajām svētku tradīcijām – bluķa velšana no viena ciema uz otra, līdz beigās to sadedzināja, tā simboliski atvadoties no visa aizvadītā gada grūtuma un rūpēm.
Miķeļi	Rudens saulgriežu svētki. Labībai jābūt nopļautai un savestai zem jumta. Kad labība mājās, tad sākas apjumības – svētki ražas slavināšanai un svētībai nākamajā gadā. Jumis ir auglības nesējs. Ir laime atrast Jumi – divas vārpas vienā stiebrā. Ja atradīsi riekstu Jumi – divus kopā saaugušus riekstus, tie tad jānēsā makā, tad daudz naudas būšot. Paskaties, kā Jumi attēlo mūsdienās, piem., Rēzeknes novada ģerbonī. Par Jumi izpēti: http://epupa.valoda.lv/vards/jumis Pēc Miķeļdienas sākas klusais veļu laiks, kad mirušo gari veļas pār zemi, lai būtu pie saviem piederīgajiem.

Lieldienas	Dienas un nakts garums izlīdzinājies. Gaisma pieveikusi tumsu. Dienas garums pirmoreiz lielāks par nakts garumu, tāpēc Lielā diena. Saules godināšanas svētki. Lai būtu vesels un skaists, pirms saullēkta jādodas uz tuvāko strautu vai upīti muti mazgāt. Raksturīgākā tradīcija – olu krāsošana (visparastāk sīpolu mizās) un vārīšana. Ola – saules, dzīvības, auglības simbols, no olas rodas jauna dzīvība. Vēl viena tradīcija – sišanās ar olām – kam ola saplīst, tā jāatdod tam, kurš to sasitis. Kam stiprāka ola, tas visilgāk dzīvos. Viena no galvenajām tradīcijām – šūpoļu kāršana un šūpošanās. Šūpošanās saistīta ar auglības rituāliem, jo augstāk šūpojas, jo labāka raža. Puiši par šūpošanu saņēma kādu atlīdzību, piem., olas, cimdu pāri u.c.
Mārtiņi	Nu gan visiem rudens darbiem jābūt pabeigtiem. Pēc Mārtiņdienas zeme dodas atpūtā. Beidzas arī pieguļas laiks. Ja Ūsiņš ievada pavasari, tad Mārtiņš – ziemu. Gan Ūsiņam, gan Mārtiņam kā pateicību par zirgu kopšanu kauj gaili. Ar gaiļa asinīm uz kūts durvīm zīmē lietuvēna krustu, lai aizsargātu lopus no ļaunajiem gariem. Beidzas veļu laiks. Sākas jautrais budēļu jeb ķekatu laiks. Ķekatniekus sauc arī par Mārtiņbērniem. Tie staigā apkārt maskās, nes līdzī kulīti, kurā, staigājot no mājas uz māju, vāc ēdamo. Rudens beidzas, un ziema sākas. http://garamantas.lv/lv/illustration/384209/Lietuvēna-krusts

Gadskārtu svētku kalendārs

Kad esi pabeidzis, salīdzini:

<https://alausea.org/wp-content/uploads/2020/04/B1-Latviska-gadskarta-Viss-K.pdf>

<https://www.nacgavilet.lv/gadskartu-vainags/>

Diāna Karaša. *Latviskās sadzīves tradīcijas un godi*. R., Zinātne, 1991, 7. lpp. u.c.

3. Lasi tautasdziesmas un uzraksti, uz kuru no gadskārtu svētkiem tautasdziesma attiecas un kādas ieražas tautasdziesmās attēlotas!

Eita visi nu uz lauka Juma ķert tīrumā; Kas saķers rudzu jumi, Tam būs laime citu gadu.		Audziēt man gari, lini, Mirstiet balti ezerā, Es māsiņas vizināju Meteniša vakarā.	
Sieru, sieru, Jāņa māte, Par telišu ganišanu; Ja sieriņa man nedosi, Tad rītāi neganišu.		Cekulainu vīstu kāvu Mārtēnišu vakarā, Lai aug man raibas govīs Kā vīstiņas cekulaiņas. ¹⁵	

4. Lasi literāro darbu fragmentus un nosaki, kuri svētki un kuras ieražas attēlotas! Papildini paša veidoto gadskārtu kalendāru!

- Šūpotāji bij aizvien šūpoļu galvenie kārēji. [...] Viens no tiem bij arī mans krusttēvs. Es stāvēju netālu aiz viņa muguras un kāri noraudzījos uz viņa kabatām, kurās līda ola pēc olas. – Meitas kaunīgi nāca, acis nolaidušas, it kā vienīgi savu kurpju purnos raudzīdamās, padeva katram šūpotājam pa olai un sēdās šūpolēs... Kad krusttēva kabatās vairs olas neturējās, tad viņš ieskrēja klētī, izkrāva savu ieguvumu skapī un steidzās atpakaļ. Viņam bija pilna skapja apakša visraibāko krāsu: gan rudzzālē, gan sīpolu mizās, gan pirts slotu lapās, gan zirgu mēšlos krāsotas olas. Tās visas bij vieglas un patīkamas krāsas. Bet netrūka arī tādu, kuras bija krāsotas ar pilsētas līdzekļiem. Dažas izskatījās pavisam brīnišķīgas: raibas kā zemes kartes pie skolas klases sienas. Nevarēja pavisam saprast, kā viens cilvēks mācēja tā izkrāsot. Uz dažām olām bija iekasīti vārdi un sirdis. Laikam meitas gribēja manam krusttēvam sirdi parādīt; bet viņš to neievēroja un krāva tikai visas olas vienā čupā. – „Kur tu tik daudz liksi,” es domāju, „tur jau pusgadam, ko ēst... Nevarētu man kādu iedot?”
- Bet neba krusttēvs visas olas apēda. Dažas es tur skapī redzēju vēl ilgi valstāmies. Es tās pie gadījuma aptaustīju, pacilāju: bij pilnīgi izkaltošas, vieglas, kā koka.¹⁴
- Straumēnu ļaudis piepeši izdzirda sētvidū lielu troksni, grāpju un trumuļu sišanu, vijoli un klarinetu skaņas, un, pirms viņi spēja atjēgties, istabā sabruka, čigānu izloksnē runādams, liels bars cilvēku. Neviens nebija pazīstams, jo vienam bij dzērves knābis, otram svēteļa deguns, citam vērša ragi un vēl kādam lāča purns. Visi šie putni, zvēri un cilvēki runāja katrs savā valodā, un istaba pildījās zvēru un putnu balsīm tādā sajukumā, ka nekas nebija vairs sadzirdams. Pa starpām skanēja trumuļu dārdēšana, vijoli un klarinetu spieģošana, un, spēlējot kādu danci, visi sāka griezties dejā, bet vecs čigāns ar pātagu rokā dejotājus uzmudināja.¹⁵

Skaidro, kas ir:

grāpis un trumulis	 Ja tie tiek sisti un ar tiem tiek radīts troksnis, kas tie varētu būt?	
klarinete	 Tā ir minēta pārī ar vijoli, tad kas tā varētu būt?	
svētelis	ieskaties: http://epupa.valoda.lv/vards/starkis	

5. Kuras gadskārtu tradīcijas tu ievēro savā ģimenē?

Kāpēc tas ir būtiski?

Kuras gadskārtu tradīcijas tu gribētu iemācīties? Kas tev varētu palīdzēt? Ko tu varētu iemācīt citiem? Rīkojies!

¹³ Krišjāņa Barona dainu skapis [tiešsaiste]. B. g. [skatīts 2020. g. 31. oktobrī]. Pieejams: www.dainuskapis.lv

¹⁴ Jaunsudrabiņš, J. *Baltā grāmata*. Kopoti raksti. Trešais sējums. R., Liesma, 1981, 99. lpp.

¹⁵ Virza, E. *Straumēni*. R., Liesma, 1990, 220. lpp. ISBN 5-410-00468-X

17

MANAS VALSTS VĒSTURE

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Man būs iespēja novērtēt, kā literārā darbā atklāt vēstures liecības un arī pašam tās atveidot savā darbā.

LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Latviešu tautas un valsts vēstures un tradīciju atveide literārā darbā.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Mēs paši, cilvēki, veidojam savas valsts vēsturi. Protams, tiekam ierauti pasaules notikumos, bet paši ar savu attieksmi un rīcību nosakām to, vai un kādai būt valstij, kurā dzīvoju.

1. Veido laika līniju! Atzīmē tajā literāro darbu fragmentos pieminētos notikumus vai citas laika liecības! Pēc tam papildini laika līniju ar citiem, tavuprāt, svarīgiem notikumiem Latvijas vēsturē!

1. Visā namā bija astoņdesmit dzīvokļu, un tajos dzīvoja daudz bērnu – gan zēni, gan meitenes, protams, ne jau nu visos, bet daudzos. Pats ievērojamākais, pats cienījamākais cilvēks visā mājā bija aviācijas pulkvedis Vorobjovs. Par to nevienam zēnam nebija nekādu šaubu, kaut gan pulkvedis te dzīvot apmeties bija tikai nesen. Kad pulkvedis svētku dienās piekāra savus ordeņus un medaļas, tad tās sniedzās pāri visām krūtīm. Parasti gan viņš nēsāja tikai trijās rindās saliktas ordeņu lentītes un Padomju Savienības Varoņa Zelta Zvaigzni. Pulkveža dēls – mazais Vovka stāstīja, ka tēvs Lielajā Tēvijas karā notriecis vairāk nekā piecpadsmit fašistu lidmašīnu. Kad pulkvedis parādījās pagalmā, zēni uzreiz pieņēma miera stāju un sveicināja viņu.¹⁶

2. Vilis bija tika labi pastrādājis, ka informācija viņam burtiski šāvās ārā pa ausīm. [...]

– Es ierakstu google.lv viņas vārdu un gaidu, ka tur parādīsies teikums „Mēs neatradām nevienu dokumentu ar Melānija Eglīte”. Bet nekā! Atradu gan! Iedomājieties, viņa līdz septītajai klasei ir mācījusies mūsu pašu vidusskolā, bijusi basketbola komandas kapteine un sporta deju čempione. Pēc tam pārcēlusies un ar izcilību absolvējusi 1. vidusskolu, apguvusi biznesa vadību un strādājusi mārketinga daļā „Viking Motors”. Nu, tur varēja atrast tādas prezentāciju bildes, tur bija tādas automašīnas... Piedalījies „Mis Latvija” atlasē, iestājusies kaut kādā politiskajā partijā un atkal izstājusies. [...] atradu viņas profilu draugiem.lv un uzaicināju par draugu.

Imants, to dzirdot, gandrīz ieskrēja laternas stabā. – Tu uzaicināji učenī draugos?¹⁷

3. Kādu vētrainu un sniegputeņainu rītu Laucis ar Kosu, uz skolu ejot, ieraudzīja, ka Veides vilnas kārstuves un vērptuves augstajā skursteņa galā planda sarkans karogs. [...]

„Nu gan laikam būs revolūcija!” satraukti, liksmi iesaucās Kosa un saķēra Lauča roku.

„Nebīsties, vēl nebūs, jo viens karogs vēl nav revolūcija. Bet uztraukums gan tagad Valmierā būs liels. Meklēs atkal vainīgo,” Laucis mierīgi atteica.¹⁸

2.1. Izlasi fragmentu no Vizmas Belševicas (1931-2005) daļēji autobiogrāfiskā stāsta *Bille!* Lasot tekstu, iekrāso tajā būtiskākos, ar darbības laiku saistītos vārdus, informāciju!

Vecāmāte bija atkal klāt un lika mazgāt muti, un, kad vecāmāte lika mazgāt muti, tas nozīmēja iešanu. [...]

Re, Bānīša veikala logs gaišs, logā Ulmanis, ar brūklenāju vainagu appīts, un sarkanbaltsarkans karogs. Pie visām mājām arī karogi, tikai pievilguši, neplīvo nemaz. Taisni žēl, ka nav vēja. bet vējā atkal skaistās uguntiņas dzistu nost. Tad jau labāk lai uguntiņas.

Saldumu Haines logā tāpat Ulmanis un karogs, nevis ripeniski rievainā taure, no kuras bira un nevarēja izbirt zeltīti klinģerīši. Un skārdnieka darbnīcā Ulmanis. Šim zaķa staipekņu vija apkārt. bet aiz darbnīcas jau stūrīs un garā Tallinas iela uguntiņās, uguntiņās, uguntiņās...

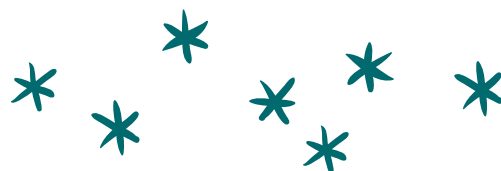
– Kāpēc šodien tā? – ievaicājās Bille, aizmirsusi, ka viņa te nav prašņāšanai.

– Valsts svētki, – vecāmāte strupī atbildēja.

¹⁶ Ērgle, Z. Mūsu sētas bērni. R., Zelta grauds, 2006, 5. lpp. ISBN 9984-9863-2-2

¹⁷ Ozoliņa, D. Atmaskot direktori. R., Zvaigzne ABC, 2010, 26., 27. lpp. ISBN 978-9934-0-0978-5

¹⁸ Rožītis, P. Valmieras puikas. R., Zinātne, 1988, 217. lpp. ISBN 5-7966-0139-3

Prasīt, kas ir valsts svētki? Vecāmāte sacīs: tad jau redzēs. Pagaidām valsts svētki bija uguniņas, karogi, Ulmanis. Un cilvēki staigāja ne kā citiem vakariem, bet klusi un svinīgi. Kā uguniņas. [...]

Nu Bille redzēja valsts svētkus. Pils zvēroja vienās ugunīs, un no lielā balkona līdz pašai zemei Latvijas karogs visa balkona platumā. Uz balkona stāvēja kungi tumšās drēbēs un tumšām galvām. Vidū pats Ulmanis, īsts un dzīvs. Ulmanim galva bija gaiša, sirmie mati spīdēja ugunīs, viņš bija lielāks, skaistāks un cienīgāks par citiem kungiem.

Ulmanis runāja, rokas cilādams, pūlis reizēm atzinīgi nošalcās, bet, par ko, nevarēja zināt. Redzams bija, ka Ulmanis runā, dzirdams arī, tikai atsevišķus vārdus atšķirt nevarēja. Cilvēki šajā galā ap Billi arī staipīja kaklus un grieza ausis, pūlējās saklausīt. Īpaši maza večiņa, iesānis vecāmātei, no gadiem tā sakumpusi, ka noteikti arī neko neredzēja. Viņu jau neviens uz staba uzcēlis nebija.

Tak večiņa klausījās visiem spēkiem un laikiem pat kaut ko saprata, jo vienureiz, kad pūlis priekšā atkal iemurdējās, saldi un spalgi nolocīja: – Lai dzīvo Kārlis Ulmanis!

Visas galvas pagriezās pret večīņu. Un tad taisīti rupjas puiku balsis noblāvās: – Lai mirst, lai mirst, lai sapūst!

Pūlī kaut kas nomutuļoja, dipēja kājas, klusi ietirkšķējās policista svilpe. Mirkļis, un viss aprima. Tikai Ulmanis no balkona runāja un cilāja rokas.

– Dieva nebīstas! – iebrēcās večiņa.

– Čāča! Ko tev Dievs devis, ko Ulmanis? Tik ir, cik pašas rokām! – vecāmāte skaļi noteica.

Nu galvas griezās uz vecmāti un Billi.

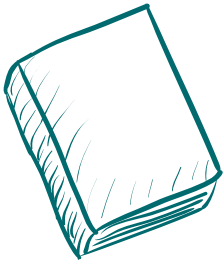
– Izrunāsies! – spīdza večiņa, – Policijai tādu!

– Un tevi par policijas priekšnieku! – atcirta vecāmāte, cēla Billi no staba nost un gāja no pūļa laukā.

Kad viņas jau bija gabalā, Bille, lai gan pati redzēja, ka iet, gluži no lieka ieprasījās: – Mēs jau ejam?

– Man te nekas nav pazudis, – īgni atmeta vecāmāte. [...]

Valsts svētki bija beigušies.¹⁹

Raksturo Billi! Papildiniet cits citu!

Vai atceries, kāda bija Boņuka attieksme pret Valsts prezidentu? Kas to ietekmēja? Kas ietekmē Billi?

2.2. Kā autors literārā tekstā atveido vēstures notikumus? Kur un kā tiek gūta informācija par vēsturiskiem notikumiem, attieksmi pret tiem?

Vēstures fakti	
Aculiecinieku viedokļi	
Emocijas	

¹⁹ Belševica, V. Bille. R., Jumava, 1995, 96., 98., 101.–103. lpp. ISBN 9984-506-51-7

3. Izpēti, kādi valsts svētki tiek svinēti Latvijā, kādas ir atzīmējamās un atceres dienas²⁰!

 Strādā ar informāciju:

- 1) Ieraksti svētku, atzīmējamo vai atceres dienu nosaukumus 2. kolonnā;
- 2) iekrāso 2. kolonnas rindas trīs dažādās krāsās atbilstoši tam, vai tā ir svētku, atzīmējamā vai atceres diena!
- 3) 3. kolonnā ieraksti, kam par godu minētie valsts svētki tiek svinēti! Ja ir iespēja (klasē to var darīt grupās), ieraksti arī īsi būtiskāko informāciju par atzīmējamām un atceres dienām!
- 4) 4. kolonnā ieraksti faktus par kādu no dienām, kura tev spilgti palikusi atmiņā!

Datums	Valsts svētki, atzīmējamā vai atceres diena	Informācija	Spilgti atceros
1. janvāris			
20. janvāris			
26. janvāris			
8. marts			
25. marts			
	Lielā Piektdiena un Lieldienas*		
27. aprīlis			
1. maijs			
4. maijs			

²⁰ Latvijas Republikas likums *Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām* [tiešsaiste]. 1990. g. 3. okt. [skatīts 2020. g. 15. okt.].
Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/72608-par-svetku-atceres-un-atzimejamam-dienam>

20

8. maijs			
9. maijs			
Otrā svētdiena			
15. maijs			
17. maijs			
	Vasarsvētki*		
1. jūnijs			
14. jūnijs			
17. jūnijs			
Trešā svētdiena			
22. jūnijs			
23. jūnijs			

24. jūnijs			
4. jūlijs			
Otrā sestdiena			
11. augusts			
21. augusts			
23. augusts			
1. septembris			
Otrā svētdiena			
22. septembris			
1. oktobris			
Pirmā svētdiena			
7. novembris			

11. novembris			
18. novembris			
5. decembris			
Pirmā svētdiena			
24.-26. decembris*			
31. decembris			

*Kāpēc Lieldienām un Vasarsvētkiem nav noteikta datuma?
Ir cilvēki Latvijā, kas šos svētkus svin citos datumos. Kāpēc?

4. Lasī Vizmas Belševicas stāstu *Bille*, fiksē, kas ietekmē Billes personību (attiecības ģimenē, draugi, vide, vēsturiskā situācija un tās iespējas u.c.) un salīdzini ar savu situāciju!

	Stāstā <i>Bille</i>	Manā dzīvē
Attiecības ģimenē		
Draugi		

Vide		
Vēsturiskā situācija un tās iespējas		

Noskaidro, kāda bija rakstnieces Vizmas Belševicas attieksme pret savu valsti, vai to ietekmēja bērnībā piedzīvotais!

5. Raksti biogrāfiska darba fragmentu, kurā attēlotas tavas vai tavu vecāku, vai vecvecāku, vai vecvecvecāku dzīves laika liecības! Izmanto informāciju par valsts svētku, atzīmējamām un atceres dienām! Iespējams, tieši kāda valstiski svarīga notikuma svinības vai atcere atklās laikam raksturīgo.

Sameklē publikācijas, no kurām iespējams uzzināt informāciju par atveidojamo laiku!

Ja raksti par cita, ne sava laika liecībām, iedod darba melnrakstu izlasīt saviem vecākiem vai vecvecākiem, vai vecvecvecākiem!

Ja nepieciešams, papildini, labo to!

Šis darbs būs vērtīga iespēja atrast laiku sarunai, lai izprastu savu tuvinieku vērtības un attieksmi, noskaidrotu, kā tā veidojusies, un salīdzinātu ar savām vērtībām.

MAZĀS LIETAS

DABĀ UN CITUR, KURAS PALĪDZ SARUNĀTIES *BEZ VĀRDIEM**

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Iepazīstot miniatūrai raksturīgos izteiksmes līdzekļus, radīšu savu miniatūru.

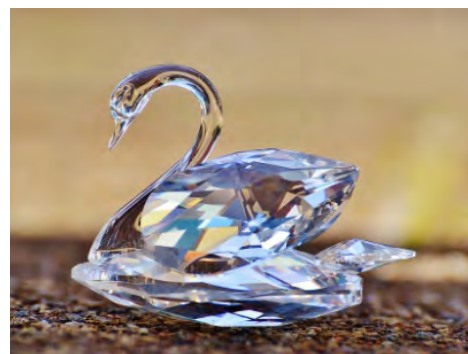
LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Miniatūras žanrs.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Ir cilvēki, kas man ir svarīgāki par visu. Ir lietas, kas veido manu pasauli, un man tās ir būtiskas. Vai mazais ir mazāks un nevērtīgāks par to, par ko tiek runāts skaļi? Viens vārds, kāda mīļa lieta vai mazs brīdis manā dzīvē reizēm ir ļoti, ļoti svarīgs...

1. Skaties attēlus un skaidro, kas tajos redzams! Kas tos vieno?

Vēl ieskaties:

- japāņu miniatūrā dārza jeb bonsai mākslā – <https://www.youtube.com/watch?v=neb5UGYMM9M>
- miniatūrās arhitektūras parkā *Minimundus* Klāgenfurtē, Austrijā – <https://www.youtube.com/watch?v=DQaKt7KveEk>
- miniatūro Eiropu var skatīt arī Briselē, Beļģijā, miniatūro Nīderlandi – Hāgā u.c.

2. Arī prozā (atceramies: viens no trim literatūras veidiem blakus dramaturģijai jeb lugām un lirikai jeb dzejai, dzejoļiem) un salīdzinoši mazāk dzejā ir sava mazā forma – miniatūra.

Kas tai raksturīgs? Noskaidro, **ko vari secināt, izlasot miniatūras:**

- par tās apjomu;
- saturu;
- par to, kas raksturīgs miniatūrai – stingra sižeta kompozīcija jeb notikumu secība vai pārdomas, vai plaša tēlu sistēma;
- par tās valodu.

1. Vilis Kasims (1986) *Starp citu*

*Ja kāds tev uzdāvinātu īstus, baltus un mīkstus eņģeļa spārnus, vai tu spētu ar pārliecību balsī un sirdī apgalvot, ka uzliktu tos un paceltos lidojumā pāri visai planētai, atstājot uz Zemes savas rūpes un priekus, savus draugus un ienaidniekus, savas nepatīkšanas un laimes brīžus?*²¹

2. Regīna Ezera (1930–2002) *Piederība*

Atvasara neizprot pati sevi un mulst pretrunās, vai pieder vasarai vai rudenim. Atvasara ir iestrēgusi starp alkainu plosīšanos pēc neatgūstamā un padevēgu samierināšanos ar nenovēršamo. [...]

²¹ Kasims, V. *Starp citu* [tiešsaiste]. 2010. g. 9. dec. [skatīts 2020. g. 3. nov.]. Pieejams: <https://vkasims.wordpress.com/2010/12/09/miniaturas/>

*kā citādi, citiem vārdiem, sinonīmiem, to pateikt?

Man pieder mirklis, kad bite rāpās pār manu elkoni bez bailēm, ka viņu nogalināšu, un es ļāvos viņai bez bailēm, ka iedzels.

Man pieder lapa, kas nolaidās matos. Es lūkoju saņemt viņu, kā satver tauriņu, lai nesabojātu spārnus. Spārns viņai bija tikai viens – tvirts un dzeltens. Saņemta pirkstos, viņa viscaur trīcēja, viņa bija vēl pilna dzīvības.

Bet atvasara ir ne tikai krītošu lapu, bet arī krītošu zvaigžņu laiks. Kurai pirmajai kritienā izdevās piepildīt cilvēka vēlēšanos? Un kuram pirmajam piepildījās, nepārtopot par vilšanos? Krīt cita pēc citas un apdziest, pirms uzspēju izdomāt vēlēšanos. Varbūt tāpēc man nepieder laime, tikai īsas sekundes nolaižas uz manas delnas un tramīgi aizspurdz, iekams pagūstu aizvērt sauju?²²

Kurš ir Regīnas Ezeras miniatūras galvenais tēls?

Atrodi Regīnas Ezeras miniatūrā tēlainās izteiksmes līdzekļus:

- personifikāciju;
- salīdzinājumu;
- epitetu.

3. Anna Brigadere (1861–1933) **Baltā gājēja**

Pāri tiltam nes mani tramvajs.

Pa labi, pa kreisi sēd cilvēki mākuļainām sejām. Nemīlami viens otram.

Pelēkā ūdenī atspoguļojas pelēkas dienas seja.

Miglaini pelēkiem metiem pretī paceļas dzelzs tilta režģis. Gājēji un braucēji tur kustas pelēkā plūsmā kā tālas, pelēkas ēnas. Vienmuļas, rudenīgas.

Un piepeši starp tām kāda gracioza gājēja. Balta viscaur, cēla, viegla, liksma. Kā balta dūja rīta lidojumā. Kur viņa slīd cauri pelēkai trulībai, viss atdzīvojas kā zem nejauša otas vilciena. Tos simtus, kas iet tur augšā pār tiltu, neredz, bet tikai viņu vienu. Kā viņa izvijas cauri citiem gājējiem, liekas, it kā ar tādu bezmiesīgu lokanību kā maigs gaismas stars. Torņainā pilsēta ar pelēko jumtu klāju, gausi plūstošā straume, mākoņiem piesvaīdītā debess – viss paliek par fonu vienīgi viņai. Un liekas, ka viss šis drūmi pelēkais fons pēkšņi atplauktu un atmirdzētu viņas vieglumā.

Arī pār mani viņa mirdzina.

Es smaidu. Un, kad paskatos pa labi un pa kreisi, es redzu, ka arī citi ir sekojuši manam skatam un ka mans smaids ir uz visu sejām. Silts vilnis iet mums pāri. Vienu īsu, īsu mirkli – mēs saskatāmies kā sen pazīstami, kas saistīti savā starpā ar draudzības jūtu, saskatāmies kā tādi, kas mīl savu gausi plūstošo Daugavu, savu veco, torņaini skumjo pilsētas seju, šo zilganpelēko tiltu siluetu, bet par visu vairāk to balto gājēju, kas slīd tam pāri tik liksmi kā dūja rīta lidojumā.²³

Kuri vārdi miniatūrā tev šķiet neikdienišķi, vairāk tādi, kurus lietotu dzejā, – poētiski?

Kāda būtu tava miniatūra, ja tu līdzīgi rakstniecei dotos pāri Daugavai šodien?

Pa kuru tiltu viņa devusies pāri Daugavai?

A. Brigaderes miniatūra pirmoreiz publicēta *Daugavas gadagrāmatā* 1930. gadam.

Bonsai kociņa kopšana tiek salīdzināta ar gādīgām rūpēm par mājdzīvnieku. Vai līdzīgi nav ar miniatūru – apjomā salīdzinoši īsu tekstu, bet nemaz ne viegli uzrakstāmu?

²² Ezera, R. *Zvaigžņu lietus*. R., Preses nams, 1994 ISBN 9984000583

²³ Brigadere, A. *Baltā gājēja*. Kopoti raksti. Otrās sējums. R., Liesma, 1996, 390. lpp. ISBN 9984-595-00-5)

3. Izvēlies vienu attēlu un raksti miniatūru, atceroties, lai darbam būtu pārdomu raksturs, tajā būtu tavi novērojumi (bet ne vienmēr tiem jābūt nopietniem)!

Vai esi bijis **kāda notikuma liecinieks** un tev to gribējies atveidot, lai rosinātu pārdomas par to arī citos, kādas izjūtas gribi viņos *pamodināt*; iespējams, ir **kāda satraucoša problēma**, kurai gribi pievērst citu uzmanību. Ko vēlies pavēstīt, **kādu atziņu, ideju atklāt**? Padomā **par sev svarīgo**, kas it kā nav nozīmīgs, bet tev un varbūt vēl kādam tas ir ļoti, ļoti nepieciešams!

Padomā:

- lai būtu **kāds tēls, -i**, piem., kļavas lapa vai kino biļete, kura palikusi tavā kabatā pēc kino apmeklējuma kopā ar draugu vai draudzeni. Miniatūras rakstīšanu var salīdzināt ar zīmēšanu. **Zīmē ar visām maņām** – atveido to, ko var sajust, kam pieskarties, ko sadzirdēt, saost, sasmaržot, ieraudzīt, pagaršot. Pamanī un raksturo mazo lietu *lielumu* – ko tās vēsta, ko ikdienas steigā neesam pamanījuši;
- par miniatūras **apjomu**;
- par miniatūras **kompozīciju** – kāda būs miniatūras forma: notikums, kas tevi ietekmējis, tā attīstība, kulminācija un atrisinājums – līdzīgi kā novelē vai piedāvāsi citu formu? Kurā personā rakstīsi miniatūru – 1. (es), 3. (viņš, viņa, tas, tā) vai varbūt neparastāk – 2. (tu) (to visu var darīt arī daudzskaitlī – mēs, viņi, viņas, tie, tās, jūs);
- par miniatūras **valodu** – vai tajā būs **sinonīmi**, valoda būs daudzveidīga un, galvenais, tādi **vārdi, ar kuriem vistrāpīgāk atklāt savu ideju, vērojumu**, ko jaunu uzzināt par tevis radīto tēlu. Vari patrenēties – novēro pavisam parastu parādību un mēģini izprast, kādu ideju tā varētu paust, kādiem vārdiem to raksturot, piem., pavēro pa pagrabstāva logu, kādi ir garāmgājēju soļi; pavēro kaķa izturēšanos, kad dzīvžogā ielaidusies zīlīte, u. tml.;
- par **tēlainās izteiksmes līdzekļiem** (ko, piem., kļavas lapa vai kino biļete varētu darīt; kam būt līdzīga; ar kādu spilgtu epitetu to raksturot);
- par valodu – uzrakstījis pārlasi un **atsakies no visa liekā**. Teikumiem nebūt nav jābūt gariem un sarežģītiem kā kādā zinātniskā dokumentā. Atceries, ka ir arī jautājuma un izsaukuma zīme, daudzpunkte...
- par valodu tās **pareizrakstībā**. Ja šaubies par kāda vārda pareizrakstību, paskaties vārdnīcā, piem., tezaurs.lv; ja gribi aizstāt vienu vārdu ar citu vai sameklēt, tavuprāt, visprecīzāko, paskaties sinonīmu vārdnīcā! Iedod izlasīt uzrakstīto kādam citam, lai norāda uz viņam zināmajām kļūdām, un pēdējā iespēja vienmēr būs skolotāja, kam varēsi pajautāt.

Vai miniatūru uzrakstīt ir viegli? Jā un nē, bet noteikti izaicinoši, domājot par kādā vērojumā saskatāmu ideju, valodas precizitāti un miniatūras formu, apjomu.

Varat visi rakstīt miniatūru, kurā galvenais tēls ir kļavas lapa, tīrrakstu rakstot uz sagatavotas kļavas lapas formas papīra, pēc tam to noformējot atbilstoši miniatūras saturam, līdz beigās izveidojat kļavas zaru vai lapu *paklāju*.

Iedvesmai paklausieties pasaulslavenās poļu komponista Friderika Šopēna vai Kloda Debisī prelūdijas – mazas formas instrumentālus skaņdarbus – miniatūras, piem., prelūdiju mi minorā (op. 28 no. 4)

Ja gribi izlasīt vēl citas miniatūras, sameklē piem., Ilzes Indrānes miniatūras *Sakņu fragments* un *Ābele aiz loga* krājumā *Basām kājām*, Antona Hanzena Tammsāres miniatūru *Lakstīgala un ziedi* krājumā *Miniatūras*; Maksimiliana Kvītes miniatūras *Vīgrīžu migla*, *Kamenes pēdējais lidojums*, *Dienišķā* miniatūru krājumā *Nostalgija saulrieta krāsā*; ļoti ieinteresēts lasītājs var paskatīties arī neparastas ceļotāja miniatūras Italo Kalvīno grāmatā *Neredzamās pilsētas*.

Ja raksti par dabas tēliem, ieskaties vācu mākslinieces Britas Tekentrupas gadalaikos krāsās, tēlos un vārdos *Laika noskaņas*. Izdevuma ilustrācijas var apskatīties arī tīmeklī mākslinieces mājaslapā – <https://www.brittatekentrup.com/waetherus.htm>

mini

MANI DRAUGI

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Pierādīšu, vai grāmata var vai nevar būt draugs.

LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Literatūras un mākslas vērtība.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Protams, ka man ir draugi. Mēs lieliski pavadām laiku kopā un cits citam palīdzam. Arī *iesmejam* cits par citu. Bet ir vēl lietas, kas mums katram ir tuvas. Vai arī tās ir *draugi*?

1. Tu noteikti esi lasījis kādu grāmatu. Un ne vienu vien. Ko grāmata var *izdarīt*?

	Ieraksti piemēru, kurā esi piedzīvojis pirmajā ailē raksturoto pazīmi!
Dot iespēju iztēloties, pašam radīt tādus grāmatu tēlus, vidi, kādu tu iedomājies, iztēlojies.	 Izlasiet vienu jebkādas grāmatas fragmentu un atveidojiet to vizuāli; dalieties stāstījumā! Kas atšķirīgs tajā? Kāpēc?
Lasītais parāda, cik daudzveidīga var būt valoda – sākot no sarunvalodas, pat slenga*, līdz dažādiem vārdu sinonīmiem, tēlainās izteiksmes līdzekļiem (piem., neparastiem salīdzinājumiem, epitetiem u.c.).	 Vai zini, kas ir <i>receptija</i> ? Kādas nozīmes angļu valodā ir vārdam <i>reception</i> ?
Grāmata ļauj iegūt citu pieredzi – ko tādu, ko pats neesi piedzīvojis.	 Kāpēc grāmatā (literārajā darbā) var būt dažādi valodas jeb leksikas slāņi – gan sarunvaloda, gan dzejai raksturīgi poētismi, gan barbarismi – nevēlami aizguvumi no citām valodām u.c.?
Grāmata var arī garlaikot, ja jālasa par tēmu, kas neinteresē; ja nav gribas vai ir tehniskas grūtības lasīt.	 Kā autors iegūst to pieredzi, par kādu viņš raksta savā darbā?
	 Tavi ieteikumi – kas varētu tevi, tavus vienaudžus motivēt jeb ieinteresēt lasīt grāmatas?

ieguvums vai zaudējums,
kas rodas, lasot grāmatas.

? Nosauc pats
pāris ieguvumu vai
zaudējumu, kuri rodas,
lasot grāmatas!

*Kas ir slengs? Noskaidro! Tavā ikdienas valodā, ticams, ir ne viens vien slengisms.

Ierosinājumam paskaties, kas par to rakstīts tīmeklī jeb internetā, piem., <https://www.prakse.lv/article/344/5-ieguvumi-ko-tevspej-sniegt-gramatu-lasisana>

2. Lasi fragmentus no austrāliešu rakstnieka Markusa Zusaka romāna *Grāmatu zagle* (angļu valodā Markus Zusak *The Book Thief*), izvirzi un pamato hipotēzi jeb pieņēmumu, vai un kāpēc grāmata (arī cits mākslas darbs) var vai nevar kļūt par draugu!

Ja vēlies, vari lasīt arī citus darbus, kas atklāj mūzikas, mākslas (un ne tikai) nozīmi – no vienkāršākiem (piem., Andrē un Žozē Žorži *Ja es būtu grāmata*) līdz sarežģītākiem, rūdītākiem, vecākiem lasītājiem domātiem darbiem (piem., Jāņa Joņeva romānu *Jelgava 94*, Oskara Vailda romānu *Doriana Greja ģimēne*, angļu valodā *The Picture of Dorian Gray*).

Hipotēze ir pieņēmums, apgalvojums, kuru pierāda. Piem., vari apgalvot, ka saldumi ir veselīgi vai kaitīgi, un tad ar faktiem savu apgalvojumu vari pierādīt.

Interesanti, ka tevis izvirzītā hipotēze var arī neapstiprināties. Iegūtie pierādījumi to var apgāzt.

Tava hipotēze: grāmata (vai cits mākslas darbs – _____) ☐ var būt ☐ nevar būt cilvēka draugs.
(Nevajadzīgo nosvītro!)

- *Nākamais uzlidojums bija īsts.*

19. septembra naktī pa radio kūkoja dzeguze, un pēc tam ierunājās dobja, pamācoša balss. Kā iespējamu uzlidojuma mērķi tā pieminēja arī Molhingu. [...]

Fīdleru pagrabā kopā ar viņiem nokāpa baigums. – Man liekas, šonakt tas būs pa īstam, – teica Fīdlera kungs, un bērni ātri vien saprata, ka šoreiz vecāki ir vēl vairāk nobijušies. Mazie reaģēja, kā prātā, – sāka brēkt un raudāt, bet sienas viņiem apkārt it kā šūpojās. [...]

Līzele, meklējama mierinājumu un bēgdama no pagrabā ēkas, atvēra vienu no savām grāmatām un sāka lasīt. Virspusē bija gadījies Svīpotājs, un viņa lasīja skaļi, lai būtu vieglāk koncentrēties. Pirmā rindkopa nejutīga neskāra viņas ausis. [...]

Kad viņa pievērsās otrajai lappusei, to pamanīja Rūdijs. Viņš uzmanīgi ieklausījās tajā, ko Līzele lasīja, un piebikstīja brālim un māsām, mudinādams darīt tāpat. [...] drīz pārpildīto pagrabu sāka apasiņot klusums. Pie trešās lappuses bija dzirdama tikai Līzeles balss.

Meitēns neuzdrīkstējās pacelt galvu, taču juta, kā visu pārbiedētās acis ķeras pie viņas, kamēr viņa ievēl vārdus iekšā un pēc tam tos izelpo. Viņā bija balss, kas spēlēja šīs notis. [...]

Mazos bērnus nomierināja viņas balss, visi pārējie acu priekšā redzēja svīpotāju bēgam no nozieguma vietas.²⁴

Pierādījumi hipotēzei _____

Lasi nākamo fragmentu un atrodi pierādījumus savai hipotēzei!

- *Bija auksta, bet ļoti rāma diena. Daudz netrūka līdz sniegam.*

Rūdijs un Līzele, nākdami no skolas, bija iegriezušies pie Alekša Šteintera, un pēc tam, iedami mājās, viņi ieraudzīja, ka gar stūri nogriežas Rūdija vecais draugs Francis Deičers. Līzele tolaik nēsāja līdzī Svīpotāju. Viņai patika to turēt rokā. Sajust gludo muguriņu vai lapu asos stūrus. Tieši Līzele viņu pamanīja pirmā. [...]

²⁴ Zusaks, M. *Grāmatu zagle*. Debessgrāblis. R., Zvaigzne ABC, 2013, 387.–389. lpp. ISBN 978-9934-0-3483-1

Rūdijs ierāvās sevī. Pataustīja dzīstošo aci. – Ne šoreiz, – viņš skatījās apkārt. – Ja mēs iesim gar baznīcu, tad tālāk varam nogriezties gar upi un pēc tam atpakaļ.

Līzele bez izrunāšanās gāja viņam līdzī, un abi veiksmīgi izvairījās no Rūdija mocītāja – uzskrienot virsū otram tādām pašām. [...] Bariņā, kas gāja pa tiltu un smēķēja cigaretes, varēja būt jebkurš, un, kad abas puses viena otru pazina, griezties atpakaļ jau bija par vēlu.

– Nolāpīts, viņi mūs pamanīja.

Viktors Hemmelis smaidīja.

Viņš runāja ļoti laipni. Tas varēja nozīmēt tikai vienu – tobrīd viņš bija sevišķi bīstams. – Paskat, paskat, vai tik tas nav Rūdijs Šteiners ar savu sīko slampu? – Viņš ļoti līgani pieslīdēja abiem klāt un izkampa Līzelei no rokas Svilpotāju. – Ko tad mēs te lasām?

– Nejauc viņu te iekšā! – Rūdijs mēģināja runāt prātīgi. – Uz viņu tas vispār neattiecas. Atdod viņai grāmatu!

– Svilpotājs. – Tagad viņš jau uzrunāja Līzeli: – Laba?

Meitēns izkrešķināja aizsmakušo rīkli. – Nav slikta. – Diemžēl viņa sevi nodeva. Ar skatienu. Tajā bija satraukums. Līzele skaidri zināja, kurā brīdī Viktors Hemmelis saprata, ka šī grāmata ir vērtīgs priekšmets. [...]

Ūdens līgojās.

Viktors Hemmelis iegriezās.

Grāmata krāšņi izlidoja viņam no rokas. Tā atvērās un plivinājās, lapas tarkšķēdamas veica distanci gaisā. Spējāk, nekā bija gaidāms, grāmata apstājās un, gluži kā upes iesūkta, krita lejup. Noplaukšķot atsitās pret ūdens virsmu un sāka peldēt lejup. [...]

Līzele un Rūdijs nepalika tik ilgi, lai noklausītos smieklus.

Rūdijs drāzās gar krastu, cenzdamies saskatīt grāmatu. [...]

Viņš joņoja gar pašu upes malu un rādīja meitēnam, kur atrodas grāmata. – Tur! – Apstājās, izstiepa roku un skrēja tālāk, lai to pārtvertu. Drīz jau viņš bija norāvis mēteli, ielēcis ūdenī un brīda uz upes vidu.

Līzele, jau tikai iedama, ne skriedama, redzēja, cik sāpīgs ir viņam katrs solis. Neizturami auksts.

Pienākusi gana tuvu, viņa redzēja, kā grāmata aizslīd Rūdijam garām, bet drīz viņš to panāca. Roka izstiepās un saķēra aiz čupra izmirkušā kartona un papīra ķieģeli. – Svilpotājs! – puišelis sauca.²⁵

Pierādījumi hipotēzei

- Visu to dražu atveda ar ķerrām. Sagāza rātslaukuma vidū un aplaistīja ar kaut ko saldu. Grāmatas, papīri un cits kurināmais slīdēja vai ripoja lejā, bet viss tika noķerts un iemests atpakaļ kaudzē. [...]

Kaut arī sirdī viņa zināja, ka tā ir ļaundarība – galu galā viņas vislielākais dārgums bija trīs grāmatas –, kaut kas viņu dzina redzēt kaudzi degam. Viņa pret to bija bezspēcīga. Acīmredzot cilvēkiem patīk, ja viņu acu priekšā kaut kas iet bojā. [...]

– Un tagad teiksim uz neredzēšanos šai drauzai, šai indei!

Tieši pirms tam, kad Līzele Memingere ar sliktu dūšu apcirtās, lai izklūtu no skatītāju pūļa, spīdīgais, brūnkraklainais radījums nokāpa no paaugstinājuma. Paņēmis līdzzinātāja pasniegto lāpu, viņš aizdedzināja kurgānu*, kurš ar visu savu vainīgumu viņu pataisīja par punduri. – Heil Hitler! [...]

Līzele lēnām tuvojās pelnu kalnam. Tas vīdēja kā magnēts, kā ērmība. [...]

Karstums vēl bija tik stiprs, ka viņai, nostājoties pie pelnu kaudzes, kļuva slikti. Kad viņa izstiepa roku, viņai iekoda, bet otrajā mēģinājumā viņa bija gudrāka un rīkojās ātri. Viņa saķēra tuvāko grāmatu. Tā bija karsta, bet arī mitra, apdegusi tikai gar malām un citādi neskarta. [...]

Grāmata šķita pietiekami atdzisusi, lai to varētu pabāzt zem formas tērpa. Sākumā tā jauki un silti piespiedās pie krūtīm. Kad viņa sāka iet, tā atkal sakarsa.

Kamēr viņa nokļuva pie papas un Volfganga Ēdela, grāmata bija sākusi viņu svilināt. Likās, tā aizdegas.

Abi pieaugušie pagriezās pret viņu.

Viņa pasmaidīja. [...]

– Vai mēs varam doties? [...]

Papa bija atvadījies no Volfganga Ēdela un bija gatavs kopā ar Līzeli soļot mājās.

– Varam, – viņa atbildēja.

²⁵ Zusaks, M. Grāmatu zagle. Peldošā grāmata (II daļa). R., Zvaigzne ABC, 2013, 308.–311. lpp. ISBN 978-9934-0-3483-1

Viņi sāka pamest nozieguma vietu, un tagad grāmata viņu patiešām un kārtīgi dedzināja. Tā bija ķērusies pie viņas ribām. Enot garām biedīgajām rātsnama ēnām, grāmatu zagle sarāvās.

– Kaut kas atgadījies? – jautāja papa.

– Nekas.

Tomēr šis tas bija gan atgadījies.

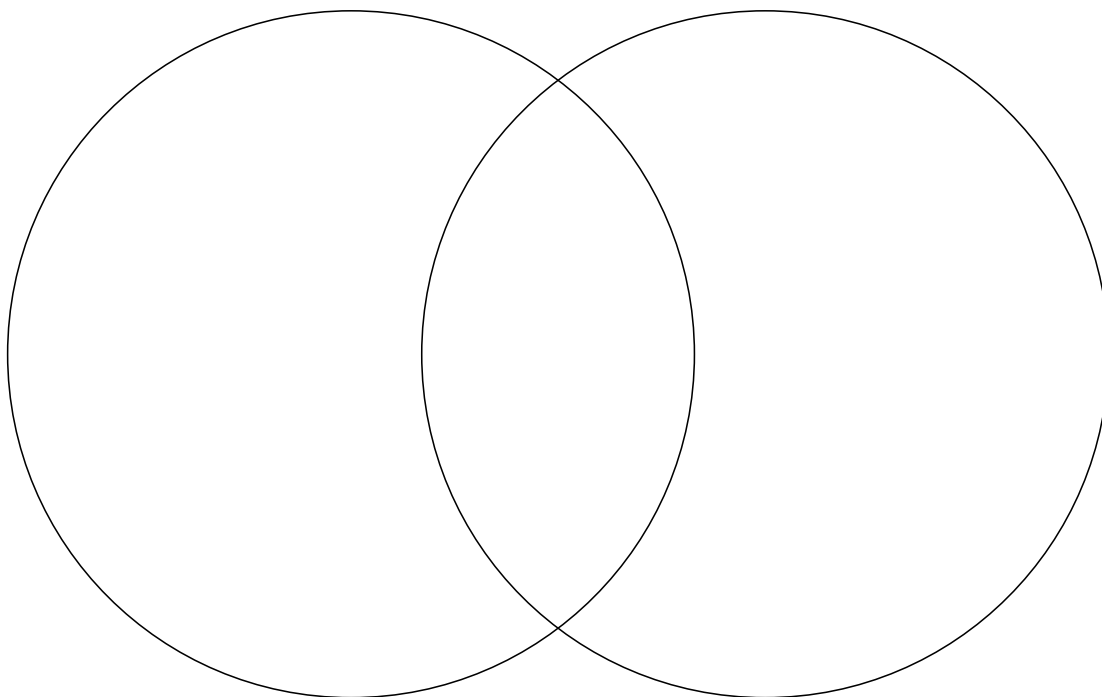
No Līzeles apkakles kūpēja dūmi.

Viņai ap kaklu bija izveidojušās sviedru krelles.

Zem blūzes viņu beidza nost grāmata.²⁶

Q Kas un kādas grāmatas, tavuprāt, sadedzināja? Kas tekstā uz to norāda?

3. Secinī, kas kopīgs un kas atšķirīgs ir draugiem un kas lietām, kuras arī varētu uzskatīt par draugiem!

Pēc lasītā pierādījās, ka grāmata	var/nevar būt draugs, jo:	bet

Ja nepieciešams, vari papildināt savus secinājumus ar atrunu, piem., bet...

? Vai bija viegli pierādīt savu hipotēzi? Kāpēc?

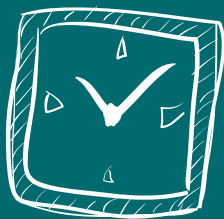
Q Kurās zinātnēs to izdarīt būtu vieglāk? Kāpēc?

Veido savu draugu kolekciju!
Pārdomā, uzraksti,
kas tajā jau ir šobrīd!

Q Kāpēc izvēlēts šāds vārds? Kas ir kolekcija?

²⁶ Zusaks, M. Grāmatu zagle. Simtprocentīgi tīri vācu sviedri. Uguns grāmata. R., Zvaigzne ABC, 2013, 111., 113. lpp. 120., 122.-124. lpp. ISBN 978-9934-0-3483-1

*Kurgāns – augsts uzbērums.

SASNIEDZAMAIS REZULTĀTS

Rādīšu literāra darba vizuālu interpretāciju.

LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Literāra darba pārtapšana citā mākslas darbā.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Literārs darbs bieži vien ir laika liecība – tas dod ieskatu noteiktā laikmetā, notikumos, bet kā iespējams pagarināt paša literārā darba *dzīves laiku*?

LAIKS

1. Ieskaties šajos darbos vai to fragmentos un secini, kas tos vieno!

<https://www.youtube.com/watch?v=H0tfiducDy4>

<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/radioteatris-berniem/dzintars-tilaks-piedzivojumu-meistari.-11.-lasijuma-viss-atrisin.a131648/>

http://www.pasakas.net/pasakas/latviesu-pasakas/latviesu_tautas_pasakas/v/vecisa-cimdins/

<https://tavexdavas.lv/latvijas-bankas-jubilejas-monetas/moneta-pasaku-moneta-III-vecisa-cimdins.html>

<https://satori.lv/article/manas-izmocitas-dveseles-pedejais-kliedzis>

<https://www.filmas.lv/movie/1187/#>

<https://replay.lsm.lv/lv/ieraksts/ltv/184054/teatriszip-ipasa-izlase-valmieras-teatra-izrade-80-dienas-apkart-zemeslodei>

Secini, kā var tikt interpretēts jeb no jauna piedāvāts literāra darba saturs citās mākslās!

Darba fragments (vari piedāvāt arī savu)	Mākslas veids	Izteiksmes līdzekļi
	Animācija	
	Radioteātris	
	Lasījums, audiāla interpretācija	

	Vizuāls darbs	
	Cits literārs darbs	
	Teātra iestudējums	

2. Tev būs iespēja literāra darba fragmentu atveidot arī vizuāli, atklājot laikam raksturīgo. Ieskaties, kā to darījušas lietuviešu rakstnieces Jurga Vīle un Lina Itagaki grāmatā *Sibīrijas haiku!*

Interpretācija ir radoša, īpatnēja pieeja idejas, satura atklāšanai.

Sameklē grāmatu vai ieskaties grāmatu apgāda *liels un mazs* mājaslapā:

<https://liels-unmazs.myshopify.com/collections/komiksi/products/sibirijas-haiku> Kura žanra sadaļā dots ieskats grāmatā? Par kādiem notikumiem, kādu laika posmu stāstīts grāmatā? Ieskaties, kā darbs atveidots, un mēģini līdzīgi interpretēt fragmentu (vai kādu daļu no tā) no Māras Zālītes grāmatas *Pieci pirksti!* Lasi teksta fragmentus! Sameklē un atzīmē, kur tekstā atveidots izskats, kur – emocijas, kur no rīcības var saprast tēlu emocijas un kā tās atveidot vizuāli!

Secini – kādi satura notikumi vieno abus literāros darbus!

Mīma un Papus

– BĒRNS, RE, KUR Mīma ar Papu! – Mamma purina aiz pleca.

– Mīma ir mammas vecāmāte. Papus ir Mamma vekaistēvs. Tā Mamma, maza būdama, viņus iesaukusi, un tā nu viņus sauc.

Laura atver acis. Kas tas? Mīma un Papus ir briesmīgi veci! Laura jau zināja, ka viņi būs veci. Bija brīdināta. Bet ne jau, ka tik veci! Tik vecus cilvēkus Laura vēl nekad nav redzējusi. Sibīrijā tik vecu cilvēku nav.

– Mīļais Dievs! Mīļais Dievs! Mīļais Dievs! – Mīma raud un apkāpj visus pēc kārtas.

– Ripsi, Ripsi! – Laura apķer sunīti.

– Sveiki nu, sveiki mājās! – Papum trīc balss un rokas. Arī spieķis, uz kura Papus ir atspiedies, trīc.

Laura ievēro kaut ko pavisam neparastu. Kā tik veciem cilvēkiem var būt tik daudz baltu, smuku zobu? Sibīrijā visiem zobi ir izkrituši. [...] Laura ir ievērojusi, ka viņai viens zobs priekšpusē kustas. Ja nu Laurai arī ir cinga? [...]

– Tas nu ir mans vīrs Jānis, – Mamma iepazīstina ar Tēti, viņš kautrīgi un pieklājīgi klanās.

– Vai dieniņ, cik tu esi garš, dēlīņ. Bet nu tik vājiņš, – Mīma saka, tēti no visām pusēm aplūkodama.

– Gan jau atkopsies, – Papus mierina. – Mēs tevi dikti esam gaidījuši, dēls. Tev jau neviena cita vairs nav.

– Būs jāiztieks ar mums, – Mīma glauda Tētīm roku. [...]

– Kur tad jūsu bagāža? – Mīma skatās apkārt.

Noskaidro, kas ir cinga!

– Te. Čemodāns, – Tētis saka.

– Ripsi! Ripsi! – Laura ir atspirgusi un visu ceļu grib dauzīties ar melno sunīti. Bet resnais Ripsis ātri piekūst un tad sēž aizsies. Garā mēle palīdz atgūt elpu. Ripsis ar mēli rauš sevī elpu, cik spēdams. Laura arī izmēģina. [...]

Mamma turas Tētim pie vienas rokas, otrā rokā ir koka čemodāns, iedami abi viegli grūstās kā tādi palaidņi, skatās viens otram acīs, uz ceļu nemaz. Nožausies, tad redzēs! [...]

Arī drusku kauns par vecīšiem, kauns par viņu briesmīgo vecumu. Tik veci! Tik veci! Un kā viņi ir saģērbušies! Mīmai ir brūni svārki. Paši par sevi jau svārki nebūtu nekas, bet Mīmas svārki ir gari, līdz pašai zemei! Svārki līdz zemei, gaiša blūze ar punktiņiem, pelēka adīta veste un pavisam balts priekšauts. Bez neviena punktiņa. Kāpēc vajadzīgs priekšauts? Lai, darbus darot, nenosmērētu drēbes. Bet balts? Tādu jau pašu jāsargā, ka nenosmērē. Galvā tikpat balts lakatiņš. Tādu arī var ātri nosmērēt. Jocīgi!²⁷

Uzdrošības un mēģini – atveido visu lasīto vai daļu no tā komiksā! Varat darīt arī to divatā, vienam uzņemoties atbildību par atveidojamā materiāla atlasī, otram – par atveidi ilustrācijās.

Ja darāt to vairāki, salīdziniet interpretācijas! Ko lielākoties visi esat atveidojuši ilustrācijās, kā to esat darījuši? Vai kāda darbā ir kāds izteiksmes līdzeklis, kas jūs pārsteidz?

3. Interpretē vizuāli savam laikam raksturīgo! Izlasi fragmentus no *Pandēmijas dienasgrāmatas*!

Kas ir *Pandēmijas dienasgrāmata*? Latviešu folkloras krātuve 2020. gada martā sadarbībā ar žurnālu *Punctum* aicināja cilvēkus rakstīt autobiogrāfiskus ierakstus par neparasto laiku, kāds sācies ne tikvien Latvijā, bet visā pasaulē. Pandēmija (epidēmija jeb infekcijas Covid-19 izplatīšanās plašā teritorijā – vairākās valstīs un kontinentos) izmainīja cilvēku ikdienas paradumus un izjūtas. Lasi fragmentus no Agneses Graudiņas ierakstiem *Pandēmijas dienasgrāmatā*!

Sestdiena, 14.03.

Es sēžu uz savas draudzenes dīvāna. Man joprojām ir temperatūra, bet viņa nebija viegli iebiedējama ar manu potenciālo diagnozi un uzaicināja mani vakariņās. Un, ja godīgi, es neticu, ka man ir vīruss. Mēs runājam par akciju tirgu un ēdam vakariņas.

Televīzijas diktori izsaka bažīgas prognozes. Viņa ieminas, ka mums vajadzētu nodrošināties ar pastas un rīsu krājumiem. Mēs līdz galam nenoticam ziņām. #fakenews

Svētdiena, 15.03.

Mēs dodamies nopirkt pārtiku pusdienām. Ieejot lielveikalā, es prātoju, ko mēs gatavosim līdz brīdim, kad ieraugu veikala plauktus. Nav dārzeņu, augļu, miltu, olu, piena, makaronu un rīsu. Es izlasu pēdējās veselās olas no sašķaidīta iepakojuma. Kasiera laipni tās piešķir man bez maksas. Mēs klusējot ejam pāri tiltam, un es nesu olas saujā. Pretimnākošie cilvēki smaida, un es ceru nepaklupt.

Es ierodos mājās pēcpusdienā. Mana dzīvokļa biedrene gatavo piparu sautējumu, un afrikāņu mūzikas skaņas no viņas istabas plūst kā priecīgs, transcendentāls* mākonis. Es jau jutos labāk un plānoju parīt atgriezties darbā.

Ceturtdiena, 19.03.

Es ierodos darbā, un ir sajūta, it kā būtu pagājis gads. Mani kolēģi ir nervozi. Mēs tikai vēl nesen jokojām par sīkspārņiem un čūskām. Joprojām nekur nevar nopirkt rīsus, pastu un olas. „Gluži kā kara laikā,” veikalā man aiz muguras krieviski sarunājas divas pusmūža sievietes.

Ceturtdiena, 26.03.

Šodien man bija jālido uz Latviju. Lidojums ir atcelts, un zinu, ka ne jau man vienai. Man pietrūkst ģimenes vairāk nekā jebkad agrāk. Es jūtu trauksmi un skumjas. Man ir grūti paelpot.

Svētdiena, 29.03.

Mana draudzene palūdz atvest viņai pārtiku. Viņas dzīvokļa biedrs, tikko atlidojis no Bali, ir slims ar vīrusu. Viņš ir ieslēdzies savā istabā, tomēr arī viņai ir parādījušies simptomi. Viņa izlemj būt pašizolācijā divas nedēļas. Es iepērkos un izsaucu ūberu*. Nolieku iepirkumu maisus pie viņas dzīvokļa durvīm, atkāpjos 4 metrus un zvanu viņai. Mēs kādu brīdi sarunājamies, un es dodos mājās.

Atceļā es ievēroju, cik nepierasti tukša un klusa ir Londona. Visi veikali, kafejnīcas, bāri un restorāni ir slēgti.

Kāpēc ierakstā pieminēti sīkspārņi un čūskas?

²⁷ Zālite, M. *Pieci pirksti. Mīma un Papis*. R., Mansards, 2013, 39.–41. lpp. ISBN 978-9934-12-024-4

*Transcendentāls – tāds, kas ar prātu nav izprotams.

Otrdiena, 31.03.

Parks ir slēgts. Cilvēki izvairās cits no cita uz ielas. Daudzi valkā sejas maskas.

Man ir parādījies spēcīgs klepus. Ir sajūta, it kā man plaušās darbotos sarūsējusi mūzikas lādīte.

Sestdiena, 04.04.

Esmu ceļā uz optiku, lai salabotu saliekto briļļu rāmi. Iekāpju autobusā un cenšos nekam nepieskarties. Autobusā, atstāts cits no cita, sēž trīs cilvēki maskās. Brauciens ir bez maksas, un šoferis ir izolēts no pasažieriem ar dzeltenām lentēm. Es jūtos kā tūriste pilsētā, kurā dzīvoju 14 gadu.

Tu vari arī pats rakstīt dienasgrāmatu par to, kas notiek ar tevi un sabiedrību šobrīd, tā atveidojot tavam dzīves laikam būtisko.

Pamēģini interpretēt Agneses Graudiņas vai savus dienasgrāmatas ierakstus komiksā!

Vai komiksa žanrs, tavuprāt, ir piemērots dokumentālu, reālu notikumu atveidei? Ieskaties Beļģijas komiksu muzeja mājaslapā: <https://www.comicscenter.net/en/home> Izpēti, kādas iespējas tas piedāvā!

4. Radi pats literāru darbu!

Izvēlies no savas ģimenes albuma fotogrāfiju vai fotogrāfijas, kurās redzamas attiecīgajam laikam raksturīgas pazīmes, piem., apģērbs, vide (piem., pilsētas vide – veikalu izkārtnes, automašīnas) u.c. Pajautā par fotogrāfijām, piem., vecaimamam! Sarunājoties ar viņu, noskaidro, kas fotogrāfijā redzams, kā sauc lietas, kuras tu nezini! Pēc tam sameklē tīmeklī vai citos avotos informāciju par attiecīgo laiku, piem., par dzīvi padomju laikā kolhozos vienā no raidījumiem *Atslēgas*. Izpēti, kādu notikumu vēsturi vari uzzināt šī raidījumu cikla sērijās – <https://replay.lsm.lv/lv/raidijums/98/atslegas>

Kad esi uzrakstījis sava darba fragmentu, vari interpretēt to komiksā. Mainieties klasē ar darbiem un veidojiet komiksus citu radītiem tekstiem!

Vai teksts, kuru radīji, satur precīzu laika raksturojumu? Kas tavam klasesbiedram varēja traucēt atveidot notikumus precīzi? Tā kā tavs darbs ir literārs darbs, vai tam jābūt absolūti dokumentālam? Ko tu drīkstī kā rakstnieks darīt?

Un vēl viena iespēja – sameklē Braiena Selznika grāmatu *Hugo Kabrē izgudrojums*! Grāmata ir ceļojums laikā. Izzini to!

Kādi vēstures notikumi atainoti stāstā? Ar kura mākslas veida vēsturi tie iepazīstina? Šis stāsts ir interpretēts vēl kādā mākslas veidā. Noskaidro, kurā!

Kura no šajā tematā piedāvātajām aktivitātēm tev likās visinteresantākā, izaicinošākā? Kuru no tām tu gribētu atkārtot vai papildināt?

ES PASAULĒ

SASNIEDZAMĀIS REZULTĀTS

Radišu savu ceļojuma romāna fragmentu.

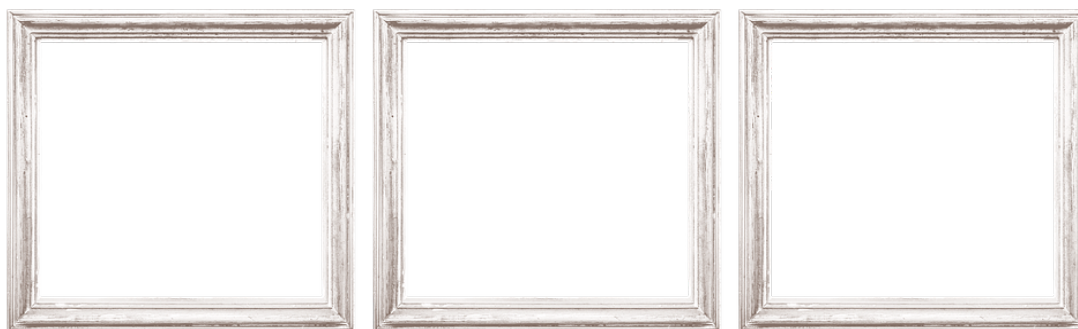
LITERATŪRAI ĪPAŠAIS TEMATĀ

Piedzīvojumu literatūra.

PROBLĒMJAUTĀJUMI

Pasaule ir atvērta. Jā, pandēmija robežas uz laiku slēdza, bet man ir iespēja ceļot – izzināt pasauli tīmeklī. Virtuāli varu nokļūt pie Niagāras ūdenskrituma dažu sekunžu laikā. Tikpat ātri varu sekot notikumiem kādā tālā zemē grāmatas lappusēs...

1. Aktualizē savu ceļotāja pieredzi! Atrodi trīs fotogrāfijas, kuras atgādina tev par piedzīvojumiem bagātiem tuvākiem vai tālākiem ceļojumiem, pārgājieniem! Ja grūti tās sameklēt paša kolekcijā, sameklē tīmeklī, piem., ceļotāju emuāros jeb *blogos*, piem., <https://explorerspassage.com/chronicles/best-blogs-on-adventure-travel/>

Kā vari piedzīvot pasaules daudzveidību un apzināties dabas bagātības? Iepazīsim, cik daudzveidīgi literārā darbā autors var atklāt pasauli. Padomā, vai tu savus ceļojumus plāno vai tie notiek negaidīti!

2. Izlasi fragmentu no Čarmianas Hasijas romāna *Noslēpumu ieleja*! Stīvens, lasot tēvoča dienasgrāmatu, uzzina par viņa ceļojumiem pa Amazones tropu mežiem.

Pagāja labs brīdis, līdz viņš atkal aprada ar veclaicīgo rokkrakstu. Lai kāds būtu abu jaunekļu ceļojuma mērķis uz SS Lanfranc borta, brauciens nepārprotami bija ļoti ilgs. Jo rakstīšana turpinājās un turpinājās – laika apstākļu un ostu raksturojums, katra sadaļa datēta, turklāt visu laiku kaitināja īsto vārdu un nosaukumu neesamība, tie tika apzīmēti tikai ar lielajiem sākuma burtiem.

„4. oktobris – brauciens gar U.

5. oktobris – kuģošana no V. uz L.

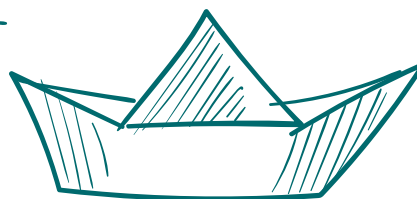
6. oktobris – ierašanās L. un kuģošana uz P.

8. oktobris – ierašanās L.

9. oktobris – kuģošana no L. uz M.

11. oktobris – ierašanās M. un kuģošana uz P.

20. oktobris – beidzot šeit!”²⁸

3. Izlasi fragmentu no Žila Verna romāna *Noslēpumu sala*! Vai arī šī literārā darba tēli plāno savu ceļojumu?

Pēc pulksten četriem bija redzams, ka balons ilgāk vairs nejaudā turēties gaisā. Tas jau skāra jūras līmeni. ...

Pēc pusstundas zeme atradās vairs tikai jūdži attālu, bet balons bija paguris, sakļāvies, savilcies lielās krokās – gāze turējās vienīgi augšējā daļā. Virvēs saķērušos pasažieru smagums tam vēl vienmēr bija par lielu; pa pusei jūrā nogrimušus, ūdens vāli nikni kapāja šos cilvēkus. Balona apvalks bija pārvērties par tukšu maisu, un vējš to, arvien dziļāk iegremdēdams, dzina kā kuģi uz priekšu. Varbūt tam izdosies aizsniegt krastu!”²⁹

²⁸ Hasija, Č. *Noslēpumu ieleja*. R., Zvaigzne ABC, 2006, 143. lpp. ISBN 9984-37-068-2

²⁹ Verns, Ž. *Noslēpumu sala*. 1. grāmata. R., Jumava, 1996 11. lpp. ISBN 9984-05-008-4

Tātad jebkurš ceļojums var būt plānots un var sākties arī neplānots, un labi plānotais ceļojums var pārvērsties arī neplānotā, piedāvājot pilnīgi negaidītus piedzīvojumus.

Kuģojot pa šo vareno upi, simtiem un simtiem jūdžu neredzot neko citu kā vien mazas apmetnes, jābrīnās par pašas Manausas izskatu. Ir pārsteidzoši atrast nekurienu vidū tik krāšņu, modernu pilsētu. Tai par savu esamību un veiksmi jāpateicas vienai vienīgai lietai – visietekmīgākajai gumijas industrijai. Brazīlijas heveju – koku, kuru sula tiek vākta gumijas ražošanai, – Amazones mežā ir papildinām. Tā kā mūsdienās visiem velosipēdiem un vieglajām automašīnām ir nepieciešams ļoti daudz riepu, pēc gumijas ir liels pieprasījums. [...]

Pilsēta un daudzi tās ļaudis, protams, bija iedzīvojušies un bagātību sapelnījuši ar kaučuku. Kā dzird, tā ir bagātākā pilsēta pasaulē. Spriežot pēc lielā un greznā Operas nama un tā grandiozā zelta kupola un garajām ielām ar elegantajām mājām, tam tīri labi var ticēt.³⁰

Izraksti, ko ceļotāji – Stīvena tēvocis ar ceļabiedru – uzzina, secina, nonākot noteiktā ģeogrāfiskā vietā – Manausā!

Noskaidro, vai šāda pilsēta patiesi pastāv, kur tā atrodas un kas tajā mainījies kopš 20. gadsimta sākuma!

Noskaidro! Cik gara ir jūdze? Kādas vēl attāluma mērvienības tu zini?

4. *Manausa* ir vietvārds jeb _____ Noskaidro, kā svešvārdā sauc vietvārdus!

No sengrieķu valodas darināts saliktenis, kura pamatā ir vārda daļas, kas ir līdzīgos vārdos, kā topogrāfija, sinonīms. Izveido šo salikteni un pēc tam pārbaudi tā pareizību vārdnīcā (tezaurs.lv)!

Izlasi fragmentu no Ž. Verna romāna, kā gaisa kuģotāji, nonākuši nezināmā vietā, dod vārdus vietām, ko tie redz!

– *Es gan ieteiktu no mūsu pašu tēvzemes aizņemties nosaukumus, – reportieris ierunājās. – Tādus, kas mums atgādina Ameriku.*
– *Jā, attiecībā uz galvenajiem jūras līčiem un ezeriem es jums piekrišu, – Sairess Smits teica. – Man šķiet, draugi, ka vislabāk būs, ja šo lielo ieliekumu salas austrumu krastā nosauksim par Savienības līci, plato aizū dienvidos par Vašingtona līci, kalnu, kura virsotnē patlaban stāvam, par Franklina kalnu, bet ezeru, kas plešas tepat lejā mūsu acu priekšā, par Granta ezeru. Šie vārdi mums allaž atgādinās tēvzemi un tās lielos slavenos pilsoņus. Turpretim mazajiem līčīšiem, iekarēm, pussalām un upēm, ko patlaban redzam no šī kalna, labāk izvēlēsimies nosaukumus saskaņā ar to īpatnējo dabu un izskatu. Tie mums labāk iespaidīsies atmiņā, turklāt būs arī praktiskāki. ...*

Vispirms viņš pierakstīja inženiera minētos Savienības un Vašingtona jūras līčus un Franklina kalnu.

– *Bet nu, – reportieris teica, – es ieteicu šo pussalu, kura sniedzas pret dienvidrietumiem, nosaukt par Čūskas pussalu, bet pašu tās galu par Rāpuļa zemesragu, tāpēc ka ar savu likumu tas patiešām atgādina kāda rāpuļa asti.*

– *Pieņemts! – inženieris noteica.*

– *Man liekas, – Herberts teica, – šo šauro līci salas otrā galā, kas tik ļoti atgādina spraugu starp pavērtiem žokļiem, vajadzētu nosaukt par Haizivs līci.*

– *Labi izdomāts! – Penkrofs iesaucās. – Un, lai glezna būtu pilnīgāka, zemes strēles līča abās pusēs sauksim par Žokļu iekarēm.*

– *Bet tad divām būs vienāds nosaukums, – reportieris iebilda.*

– *Nekas, – Penkrofs atteica, – sauksim tās par Ziemeļžokļu un Dienvidžokļu iekarēm³¹.*

Nosauc vairākus iemeslus, kāpēc ceļotāji deva vietām vārdus?

Vai zini pasaulē vietas, kurām vārdus devuši latvieši? Izpēti Tobāgo salas karti! Kā sauc vienu no salas līčiem?

Radi vietvārdus jeb toponīmus tuvumā esošajām vietām! Salīdziniet savus jaunradītos vārdus! Ja nav izprotams kāds vietvārds, pajautāriet vārda izveides pamatojumu!

³⁰ Hasija, Č. *Noslēpumu ieleja*. R., Zvaigzne ABC, 2006, 185. lpp. ISBN 9984-37-068-2

³¹ Verns, Ž. *Noslēpumu sala*. 1. grāmata. R., Jumava, 1996 105., 106. lpp. ISBN 9984-05-008-4

Noskaidrojiet tuvējās apkārtnes vietvārdu izcelsmi jeb cilmi!

Dodieties ekspedīcijā un pierakstiet apkārtnes vietvārdus! Salīdziniet, vai tie ir minēti arī kādos avotos, piem., kartēs! Izlasiet vietvārdu vākšanas instrukciju – <https://vietvardi.lv/talka/>

Iepazīstieties ar vietvārdu vārdnīcām, ģeogrāfiskā objekta kategorijām u.c. nosacījumiem vietvārdu vākšanā – <https://vietvardi.lv/talka/>

5. Fiksē foto vai videoliecībās ceļojumā vai pārgājienā redzēto floru (augu pasaule) un faunu (dzīvnieku pasaule)! Pēc tam noskaidro, kā šos augus un dzīvniekus sauc! Ar ko saistīti to nosaukumi?

Lasi, ko ceļā uz pludmali redzēja Stīvens! Izmanto vārdus attiecīgā locījumā trūkstošajās vietās: citronu baltenis, paceplītis, mārslu zilenītis, ūdensstrazds, ūdensstrazdu, gārni, zivju gārni, vāveres!)

Stīvens vairākas reizes apstājās un mierīgi skatījās apkārt. Šļūcošos trokšņus pazemē droši vien izraisīja kāds no daudzajiem visai parastajiem, nekaitīgajiem radījumiem. Ik reizi, kad viņš uz takas apstājās un ieklausījās, aprima arī trokšņi; taču vienreiz viņam likās, ka dzirdējis tādu kā čakstinošu, ķiķinošu saucienu. Čakstināt mēdza _____, taču ne gluži tā.

Stīvens nolēma čaboņu ignorēt. Virzoties pa taku, viņš redzēja – pa priekšu lidinās sīks _____. Labāk jāpievērš uzmanība putniem. Galu galā viņam agrāk nekad nebija gadījusies tik brīnišķa izdevība pavērot putnus.

Kādu laiciņu viņš stāvēja, novērodams _____. Tas amizanti lēkāja uz maza akmentiņa pie pašas upes malas; pēc tam ienīra zem ūdens un pazuda skatienam, parādīdamies atkal citā – negaidītā vietā. Stīvens uzjautrināts mēģināja uzminēt: kur tas parādīsies nākamreiz? Bet _____ vienmēr vinnēja.

Kādā no upes līkumiem viņš iztraucēja staltu un majestātisku _____, kurš upes seklumā zvejoja. _____ viņš nekad agrāk nebija redzējis. Viņš lēni un klusi virzījās tam tuvāk. Putns stāvēja sastindzis kā statuļa, augsti izslējis cekulaino galvu uz garā, slaidā, stingrā kakla. Kādu brīdi viņi uzmanīgi vēroja viens otru. Tad, Stīvenam par lielu nožēlu, putns ar satrauktu kliedzienu pacēlās gaisā, spēcīgi plivinādamies lielos, pelēkos spārnus un karinādamies lejup garās, tievās kājas. [...]

Stīvens bija gluži vai pārsteigts un reizē sajūsmināts, kad beidzot izkļuva no meža un ieraudzīja mirgojošo jūras līniju. Paugurainā, nolaidenā zeme viņam pa kreisi bija klaja, tur auga zāle un savvaļas puķes. Viņš apstājās pavērot tauriņus. Garām aizdejoja viens no viņa mīļajiem – _____ ar saviem smalki veidotajiem, izliektajiem, smailajiem, sēra dzeltenajiem spārnieniem. Aiz zālajām kāpām pavīdēja viens zils, šķiet, ar brūniem raibumiem. Vai tas varētu būt reti sastopamais _____? Tā varēja būt. Šī bija tik neskarta vieta!³²

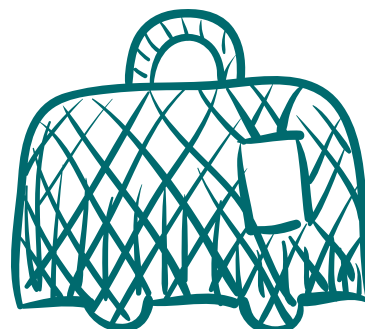

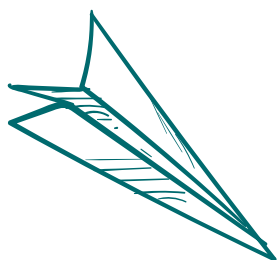
6. Izveido savu ceļojuma romāna fragmentu, tajā atveidojot:

- ceļojuma plānu vai situācijas aprakstu, kā sācies ceļojums;
- vietvārdus un vietu raksturojumu;
- vidi (augu un dzīvnieku pasauli, ainavu, arhitektūru u.c.);
- iedzīvotāju nodarbošanos;
- paša piedzīvojumus;
- u.c., kam iedvesmu guvi lasītajos literārajos darbos;
- arī ilustrācijas.

Atceries, ka esi rakstnieks un raksti romāna fragmentu, tāpēc tajā visiem faktiem nav jābūt dokumentāliem, reāliem!

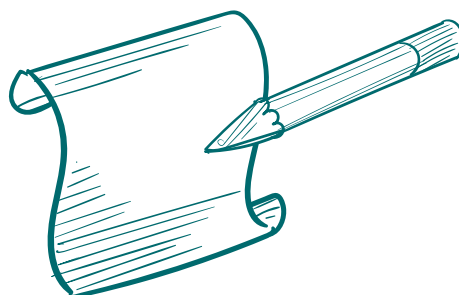
? Kad esi uzrakstījis, dod kādam citam rediģēt, lai:

- papildinātu ar idejām, faktiem;
- ieteiktu, kā bagātināt valodu – piedāvātu trāpīgus salīdzinājumus, neparastus apzīmētājus – epitetus; papildinātu piedzīvoto ar kādu jaunu maņu – varbūt smaržu, varbūt ko jaunu saskatītu vai sadzirdētu, varbūt kam pieskartos vai pat ko sagaršotu tavā ceļojumā utt.;
- novērstu valodas kļūdas.

? Vai dotie uzdevumi (kurš/-i īpaši) tev palīdzēja izveidot savu romāna fragmentu?

Kā un kur gūtais ieskats tev varētu būt noderīgs turpmāk?

Kādas iespējas mums radītas, lai dotos piedzīvojumiem aizraujošā ceļojumā tad, ja liegta iespēja pašiem ceļot?

Avoti

- Belševica Vizma. *Bille*. Rīga: Jumava, 1995.
- Blaumanis Rūdolfs. *Nāves ēnā*. Kopoti raksti. Trešais sējums. Rīga: Cīrulis, 1994.
- Brigadere Anna. *Baltā gājēja*. Kopoti raksti. Otrais sējums. Rīga: Liesma, 1996.
- Ezera Regīna. *Zvaigžņu lietus*. Rīga: Preses nams, 1994.
- Ērgle Zenta. *Mūsu sētas bērni*. Rīga: Zelta grauds, 2006.
- Hasija Čarmiana. *Noslēpumu ieleja*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006.
- Jaunsudrabiņš Jānis. *Baltā grāmata*. Kopoti raksti. Trešais sējums. Rīga: Liesma, 1981.
- Kasims Vilis. Starp citu [tiešsaiste]. 2010. g. 9. dec. [skatīts 2020. g. 3. nov.]. Pieejams: <https://vkasims.wordpress.com/2010/12/09/miniaturas/>
- Klīdzējs Jānis. *Cilvēka bērns*. Rīga: J.L.V., 2001.
- Krišjāņa Barona dainu skapis [tiešsaiste]. B. g. [skatīts 2020. g. 31. oktobrī]. Pieejams: www.dainuskapis.lv
- Ozoliņa Daina *Atmaskot direktori*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
- Pandēmijas dienasgrāmata. Agneses Graudiņas ieraksti [tiešsaiste]. 2020. g. marts [skatīts 2020. g. 29. nov.]. Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/2020/06/19/pandemijas-dienasgramata-santa-remere-arkartas-detokss/>
- Rozītis Pāvils. *Valmieras puikas*. Rīga: Zinātne, 1988.
- Verns Žils. *Noslēpumu sala*. 1.grāmata. Rīga: Jumava, 1996.
- Vīrza Edvarts. *Straumēni*. Rīga: Liesma, 1990.
- Zālīte Māra. *Pieci pirksti*. Rīga: Mansards, 2013.
- Zusaks Markuss. *Grāmatu zagle*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013.

Literatūra

- Grāpis Andrejs. *Pieci soļi. Literatūrteorija pamatskolai*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
- Kalniņa Ieva. *Komentāri*. Rūdolfs Blaumanis. *Kopoti raksti. Otrais sējums*. Rīga: Cīrulis, 1994.
- Latvijas Republikas likums *Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām* [tiešsaiste]. 1990. g. 3. okt. [skatīts 2020. g. 15. okt.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/72608-par-svetku-atceres-un-atzimejamam-dienam>
- *Literatūra 4.-9.klasei. Mācību priekšmeta programmas paraugs* [tiešsaiste]. B. g. [skatīts 2020. g. 17. novembrī]. Pieejams: <https://mpe.skola2030.lv/resources/131>
- Zeiferts Teodors. *Latviešu rakstniecības vēsture*. Rīga: Zvaigzne, 1993.

Uzziņas par attēliem

13. lpp. Leonardo di Kaprio [tiešsaiste]. 2017. g. 1. dec. [skatīts 2020. g. 13. nov.].
Pieejams: <https://freepngimg.com/png/21621-leonardo-dicaprio-transparent-image>
15. lpp. Rēzeknes novada ģerbonis [tiešsaiste]. 2009. g. 23. nov. [skatīts 2020. g. 3. dec.]. Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/R%C4%93zeknes_novada_%C4%A3erbonis#/media/Att%C4%93ls:Coat_of_Arms_of_R%C4%93zeknes_novads.svg
16. lpp. Lietuvēna krusts [tiešsaiste]. 1937. g. 18. okt. [skatīts 2020. g. 22. okt.].
Pieejams: <http://garamantas.lv/lv/illustration/384209/Lietuvenakrusts>
25. lpp. <https://pixabay.com/photos/bonsai-tree-minature-japanese-2699894/>
25. lpp. <https://pixabay.com/photos/small-ground-minimundus-oebb-train-2652934/>
25. lpp. <https://pixabay.com/photos/swarovski-swan-crystal-noble-1125721/>
26. lpp. <https://pixabay.com/illustrations/frame-white-wood-structure-1963615/>
38. lpp. <https://pixabay.com/photos/heron-grey-heron-animal-bird-1779348/>
38. lpp. https://lv.wikipedia.org/wiki/Lielais_m%C4%81rsilu_zilen%C4%ABtis#/media/Att%C4%93ls:Maculinea_arion_Large_Blue_Upperside_SFFrance_2009-07-18.jpg
38. lpp. https://lv.wikipedia.org/wiki/%C5%AAdensstrazdi#/media/Att%C4%93ls:Eurasian_White-fronted_Dipper,_C_cinclus.jpg